

LUTHERSK KIRKETIDENDE

1863-2013

150 ÅR

TEMA: EKKLESIOLOGI OG KIRKEORDNING

LEDER

EKKLESIOLOGI OG KIRKEORDNING

ARTIKLER OG INNLEGG

KIRKEN LOKALT OG UNIVERSSELT
– OG DET SOM ER IMELLOM
DEN NORSKE KYRKJA SOM
FOLKEKYRKJE

KIRKENS MISJONALE KARAKTER
TILSYN SOM GJENSIDIG
TILLITSRELASJON
LOKALMENIGHET OG BISKOP
KIRKEMØTET

BISKOPENES ROLLE I KIRKEMØTET
KIRKEMØTETS MYNDIGHET OG
SKRIFTBASERTE BEGRUNNELSE

JUBILEUM

PRESTEFORENINGENS GENERAL-
FORSAMLING OG MENIGHETSRAADENE

SØNDAGSTEKSTEN

5. SØNDAG I PÅSKETIDEN

1. MAI

6. SØNDAG I PÅSKETIDEN

NYTT FRA BISPEDØMMERÅDENE

EKKLESIOLOGI OG KIRKEORDNING

Hver søndag skjer det – og mange ganger ellers også. CA 7 skjer. Et mangfold av mennesker samles i den treenige Guds navn, rundt Ord og sakrament, og deler liv og tro. Kirken er både synlig og usynlig, lokal, nasjonal og universell, både en organisasjon og en gjerning av Den hellige ånd.

I visjonsdokumentet for Den norske kirke står det at Den norske kirke er en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Dette vil se ulikt ut på ulike steder – heldigvis. Det er både det samme og noe helt annet å være kirke i Gamle Oslo, på Halså, på Lillehammer eller i Alta.

Noen samtaler framstiller det som om det å være en bekjennende kirke og en folkekirke er motsetninger. Jeg er helt uenig. En folkekirke er alltid en bekjennende kirke. Vi kan ikke være kirke for, av eller med noen uten å ha en tydelig bevissthet rundt hva som gjør oss til kirke. Bekjennelsen gjør det tydelig for både oss selv og våre omgivelser hva vi tror på og samler oss om. En åpen, tjenende og misjonerende kirke har et tydelig sentrum, men utydelige ytterkanter, og bevegelse både innover og utover.

Men hva betyr det å være folkekirke? Å være tilgjengelige overalt der folk er? Å være folkelige, i betydningen bruke språk, musikk og samværsformer "folk flest" kan kjenne seg igjen i? Å snakke om det menneskene i lokalsamfunnet er opptatt av? Å være kirke for ett folk, organisert etter nasjonale grenser, med en samlende funksjon ved viktige nasjonale begivenheter? Å være en kirke der majoriteten av medlemsmassen ikke oppsøker gudstjenestefellesskap og nattverdbord? En majoritetskirke? En kirke "for alle folkeslag" med sterk bevissthet om sitt misjonale oppdrag?

Her er det nok mange ulike oppfatninger. Alle de nevnte finnes i refleksjonene rundt Den norske kirke, og mange av dem også når vi snakker om andre kristne kirkesamfunn. Med et samfunn i stadig endring, både kulturelt og livssynsmessig, det nye forholdet mellom stat og kirke og en økonomi som krever endringer i bemanning og struktur, er samtalen om ekklesiologi og kirkeordning viktigere enn noensinne. I et stadig mer mangfoldig samfunn, med økende skepsis til institusjonalisert religion, trenger kirken å forbedre seg radikalt i forhold til både åpenhet, tydelighet og synlighet.

For å bidra til dette har Luthersk Kirketidende denne gangen et temanummer om nettopp dette.

Artiklene er innledninger og responser fra en konsultasjon i regi av Kirkerådet og Bispe-møtet 9. januar i år. De omhandler både Den norske kirke som folkekirke, biskopene og kirkemøtet og deres

roller og myndighetsområder, og den lokale og universelle kirke – og det som er imellom der. Redaksjonen håper denne utgaven kan bli et verktøy i samtalen ute på lokalplanet og bidra til enda større bevissthet rundt hva kirken vår – den ene, hellige, allmenne og apostoliske kirke – er og skal være i tiden framover.

PS. Mitt inntrykk er at et flertall av lokalmenighetens kjernetropper er damer, men når ekklesiologien er oppe til drøfting, er det ofte flest menn både på talerstolen og i salen – så også når det gjelder bidragsyttere i denne utgaven. Hjelp oss gjerne å endre litt på det!

Det er både det samme og noe helt annet å være kirke i Gamle Oslo, på Halså, på Lillehammer eller i Alta

SUNNIVA GYLVER
SUNNIVA@GYLVER.NO

KIRKEN LOKALT OG UNIVERSSELT – OG DET SOM ER IMELLOM

AV HARALD HEGSTAD, PROFESSOR VED DET TEOLOGISKE MENIGHETSAKADEMIET
HARALD.HEGSTAD@MF.NO

Jeg vil begynne dette innlegget gjennom å ta utgangspunkt i tre påstander som på mange måter tilhører barnelærdommen for en luthersk teolog når det kommer til kirkeforståelsen. Den første innsikten er at den lokale menighet teologisk sett er den primære og egentlige form for kirke. Dette er en forståelse som ikke minst er uttrykt i selve den lutherske ”kirkedefinisjonen” i Confessio Augustana art. VII: ”Men kirken er forsamlingen av de hellige (congregatio sanctorum), der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett.” Fordi kirken blir til – og fortsetter å eksistere – når mennesker samles rundt Ordet og sakramentene, er det dette som er kirken i primær forstand. Den lokale menighet er kirke fullt og helt, fordi alt som skal til for at et fellesskap av mennesker kan kalles kirke, er til stede. Når evangeliet forkynnes, når mennesker døpes i den treenige Guds navn, og nattverden feires, da er Jesus til stede som han har lovet: ”For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem.” (Matt 18,20)

En slik forståelse er støttet opp av flere utsagn fra Luthers egen hånd, bl.a. i skriftet *At en kristen forsamling eller menighet har rett og makt til å bedømme enhver lære og til å kalle, innsette og avsette lærere*. Her understreker reformatoren at den lokale menighet ikke bare er kirke helt og fullt, men også har myndighet i egne forhold. Luther mener imidlertid ikke at ingen andre instanser har ansvar for menigheten: Det var fordi biskopene hadde sviktet og ikke sendte prester som forkynte evangeliet, at menigheten selv måtte ta affære.

Vekten på den lokale menighet som det primære uttrykk for kirke kommer i vår kirkeordning til uttrykk i soknet som grunnenheten i den kirkelige organisering. Soknet er en geografisk enhet og består av de kirkemedlemmer som er bosatt innenfor dette geografiske området, men har soknets kirke, og gudstjenestefeiringen i denne kirken, som sitt sentrum. Soknet består altså av dem som sokner til den samme kirken.

I kirkeordningen kommer lokalmenighetens primære stilling til at soknet er eget rettssubjekt, med stor grad av råderett over egne interne forhold. I utviklingen av den kirkelige organisering utfordres imidlertid gammel tenkning om soknet. I nye sokn som dannes gjennom sammenslåing av sokn, blir soknet i mange tilfeller en enhet med flere kirker, og dermed flere gudstjenestefellesskap. Dette gjør soknet i større grad til en administrativ enhet, i mindre grad som sammenfallende med menigheten i betydningen fellesskapet av mennesker som sokner til den samme kirken og den samme gudstjenestefeiringen.

Den andre innsikten fra den lutherske ekklesiologiske barnelærdommen handler om at kirken ved siden av å være lokal også er universell. Kirken er ikke bare den lokale forsamlingen eller de lokale forsamlingene; det er én Jesu Kristi kirke, som har eksistert over hele jorden, fra pinsedag og til Jesus kommer igjen. Det er den kirken vi bekjenner troen på når vi med Nikenum sier at vi tror på ”én, hellig, allmenn og apostolisk kirke”.

I luthersk tenkning har tanken om den universelle kirke likevel vært forholdsvis abstrakt og utydelig. Ikke sjelden har tanken om den universelle kirke blitt koblet til tanken om den "usynlige" kirke, som noe vi tror eksisterer, men som ikke er direkte erfarbar. Dette forholdet har bl.a. sammenheng med fronten mot romersk-katolsk kirkeforståelse: Den romersk-katolske kirke har jo nettopp gjort krav på å være selve den universelle kirke, i sin egen organisasjon, under paven ledelse. Å sette seg utenfor denne kirken var derfor å sette seg utenfor den universelle kirke. Mot en slik tenkemåte hevdet Luther at kirken er til stede over alt der mennesker er samlet omkring Ordet og sakramentene, uansett deres forhold til paven og romerkirken. Den universelle kirke lar seg ikke organisere eller avgrense.

Teologisk kan vi altså si ganske mye om kirken på laveste nivå (menigheten) og på høyeste nivå (den universelle kirke). Men kan vi si om alt som er imellom disse nivåene? Om prosti, bispedømme, nasjonalkirke osv.? Det tradisjonelle svaret fra den lutherske barnelærdom er at det rett og slett ikke er så mye å si om disse nivåene, teologisk sett, men at det er mer et pragmatisk spørsmål.

Dette har sammenheng med utviklingen på reformasjonstiden der Luther etter bruddet med Rom i mangel av noe bedre måtte appellere til fyrstene om å ta ansvar for kirken. Slik fikk vi den lutherske statskirkeligheten der nasjonalkirken ble den høyeste enhet, og med biskoper og prester som kongelige embetsmenn. Noen egentlig prinsipiell begrunnelse for regionalkirken og nasjonalkirken har luthersk teologi i liten grad vært i stand til å levere. I stedet har det mer vært snakk om pragmatiske løsninger og om hva som til enhver tid har vært i maktthavernes interesse (enten det nå var kongen i København eller norske regjeringer i nyere tid).

Den situasjon som den lutherske barnelærdom forutsetter, er imidlertid i ferd med å endre seg. Det har dels skjedd på det teologiske planet der økumeniske samtaler og avtaler har gitt nye impulser. Gjennom tilslutningen til Porvoavtalen har den tradisjonelle lutherske oppfatningen av

biskopen som en prest med spesialoppgaver blitt kraftig utfordret. Gjennom å åpne opp for en ny teologi om bispetjenesten har man åpnet opp for ny teologisk tenkning om de nivåer i kirken som ligger mellom det lokale og det universelle.

Men situasjonen endrer seg også gjennom sammenbruddet i statens vilje og evne til å styre trossamfunnet Den norske kirke. Gjennom bortfallet av Kongens kirkestyre må forståelsen av hva Den norske kirke er, utformes på nytt. Det kan man enten gjøre ut fra rent pragmatiske premisser (kanskje ispedd litt bispeteologi, av hensyn til Porvoo). Eller vi kan forsøke å arbeide med hvordan den delen av kirkestrukturen som ikke er lokalmenighet, skal forstås teologisk. Etter min mening er det siste alternativet absolutt å anbefale.

Til en slik fornyet gjennomtenkning hører det å fastholde det jeg har nevnt som den første innsikt fra den lutherske barnelærdom. Den lokale menighet er og forblir den primære enhet i kirken. Å tenke seg en kirke uten menigheter, eller der menighetene er redusert til filialer av sentralledet, er teologisk utenkelig i en luthersk kirke. Det forhindrer ikke at organiseringen av menighetene ikke kan gjennomtenkes på nytt, og om det en-til-en-forhold mellom sokn og menighet, som hittil har vært det vanlige, må videreføres på samme måte.

For å nærme seg spørsmålet om den teologiske forståelsen av det som ikke er lokalmenighet, er det nødvendig å ta tak i forståelsen av den universelle kirke. Er forestillingen om den universelle kirke som noe usynlig – som idé mer enn realitet – tilfredsstillende? Alternativet er fortsatt ikke den romersk-katolske løsningen der den universelle kirke identifiseres med en bestemt kirkeorganisasjon. Men finnes det her en mellomvei?

Etter min mening er det fullt mulig å forstå den universelle kirke som en relativt konkret størrelse selv om den ikke identifiseres med en bestemt kirkelig organisasjon. Ut fra en slik forståelse er den universelle kirke ikke annet enn summen av alle lokale menigheter, altså av alle fellesskap som samles i Jesu navn, om Ordet og sakramentene. For å få frem at kirkens univer-

salitet ikke bare handler om at kirken er over alt, men også om en universalitet i tid, kan vi si at den universelle kirke er summen av alle lokale kristne fellesskap i fortid, nåtid og fremtid – slik de forstås ut fra sitt felles utgangspunkt i Jesu liv, død og oppstandelse, og sitt felles mål i det fullendte Guds rike. Det er naturligvis en størrelse ingen annen enn Gud har fullstendig oversikt over. Det betyr likevel ikke at den ikke er konkret og erfarbar, og noe vi ikke primært forholder oss til som en idé.

Når jeg sier at den universelle kirke er summen av alle lokale kristne fellesskap, betyr det ikke bare en ren addisjon, altså en sum av fellesskap som ellers ikke har så mye med hverandre å gjøre, men tvert om *fellesskapet av alle lokale fellesskap*. Samtidig som den universelle kirke er summen av alle lokale fellesskap, er den også *mer* enn summen av disse fellesskapene, fordi den også består av *relasjonene* mellom disse fellesskapene. Derfor hører tanken om den universelle kirke og tanken om kirkens enhet nøye sammen. Fordi det finnes én Gud og ett evangelium, finnes det også bare én kirke. Når denne kirke i praksis framstår som splittet og i strid med seg selv, er det et uttrykk for kirkens ufullkommenhet, at den er underveis, i spenningen mellom det som er, og det som kommer. I spenningen mellom den enhet som er gitt i den ene Kristus, det ene evangelium og i det Guds rike som kommer, kalles kirken til å realisere denne enhet i sitt liv her og nå – innad i hvert kristent fellesskap og i forholdet mellom de ulike kristne fellesskap. Kirken kan ikke nøye seg med å vise til en prinsipiell enhet; den må også søke å overvinne de splittelser som hindrer en slik enhet. Sann enhet betyr naturligvis ikke ensretting og uniformitet, at alt mangfold skal bekjempes. Enhet og mangfold er ikke størrelser som utelukker hverandre, bare ikke mangfoldet er av en slik art at det vanskeliggjør enheten i tro og bekjennelse.

Tanken om kirkens enhet henger nært sammen med tanken om kirkens *katolisitet*, om kirken som "allmenn", som katolsk. Katolisitet handler om helhet, både at kirken henger sammen med helheten i verden og menneskelivet, og at kirken selv er en helhet.

Tanken om kirkens enhet og katolisitet er noe som ikke bare har konsekvenser for kirken som helhet, men også for det enkelte kristne fellesskap, for den lokale menighet. På den ene side er den enkelte menighet full ut kirke. Der Jesus Kristus er til stede i ord og sakrament, der er kirken fullt ut til stede. Der foregripes mennesketens fellesskap i Guds rike. Det trengs ingen pave, biskop eller kirkemøte for at dette skal være fullt og helt kirke.

På den annen side: Ingen menighet kan være kirke i isolasjon fra andre menigheter. En slik forståelse av seg selv som uttrykk for den ene og katolske kirke er imidlertid ikke mulig dersom en ikke også anerkjenner andre menigheter som det samme – og lar en slik anerkjennelse få konsekvenser i praksis. Akkurat som den enkelte ikke er kalt til å være kristen alene, men sammen med andre i en menighet som samles i Jesu navn, så er den enkelte menighet ikke kalt til å være kirke alene, men i fellesskap med andre menigheter i den universelle kirke. Å være en del av den ene, katolske kirke er altså også å leve i fellesskap med andre menigheter som er en del av den samme kirke.

For å knytte an et uttrykk fra Miroslav Volf, handler dette om *den lokale menighets katolisitet*, som bl.a. gir seg uttrykk i at den står i relasjon til andre menigheter. En menighet som isolerer seg fra andre menigheter, fornektet dermed sin katolisitet. Det vil variere hvordan relasjonen til andre menigheter konkret arter seg, og ulike kirkelige tradisjoner forstår disse relasjonene på ulik måte. I den kongregasjonalistiske tradisjonen Volf selv kommer fra, har man i stor grad understreket den enkelte menighets selvstendighet, men Volf understreker at også innenfor en slik tradisjon må man i det minste forutsette en *åpenhet* i forhold til andre menigheter. En menighet som ikke viser noe ønske om å forholde seg til andre menigheter i fortid eller nåtid, fornektet sin egen katolisitet.

En slik "åpenhet" er likevel et *minimum* for hva det vil si for en menighet å uttrykke sin katolisitet. En menighet som *bare* viser åpenhet, men ikke vil inngå i forpliktende forbindelser, viser sin katolisitet på en ufullstendig måte. Ifølge

Volf bør en slik åpenhet føre til forpliktende relasjoner, relasjoner som gis organisatoriske og institusjonelle uttrykk. I økumenisk sammenheng har man gjerne benyttet seg av begrepet "mutual accountability" for å beskrive at den gjensidige forpliktelsen også inkluderer det å avlegge regnskap for hverandre, der man forholder seg til hverandre med gjensidig åpenhet og forpliktelse, og med vilje til både å ta imot og gi kritikk. Til grunn for forpliktelsen overfor hverandre ligger den felles forpliktelsen til Gud og det felles apostoliske grunnlag i Skriften. Hvordan den enkelte kirke ivaretar det felles oppdrag og grunnlag, blir derfor også det kirkene først og fremst må prøves på når de skal stå til regnskap for hverandre.

Relasjoner og forpliktelser mellom menigheter er ikke bare nødvendig for å uttrykke kirkens enhet, men også av hensyn til kirkens kall i verden: Det er rett og slett mange oppgaver som er for store eller for spesialiserte til at den enkelte menighet kan løse dem alene, bl.a. innen misjon, diakoni, kommunikasjon. Et fellesskap av menigheter kan løse oppgaver på menighetenes vegne, som menighetene ikke kan løse hver for seg.

Det er naturligvis illusorisk å tenke seg at den enkelte menighet skal ha den samme forpliktende forbindelsen til *alle* andre menigheter. At den står i et forpliktende fellesskap med *noen* menigheter, er også på sin måte et uttrykk for menighetens katolisitet. Et kirkesamfunn kan i et slikt perspektiv forstås som et fellesskap av menigheter i forpliktende relasjoner til hverandre. Kirkesamfunnet kan dermed forstås som et uttrykk for menighetenes katolisitet, og et redskap for å fremme denne katolisiteten. Forutsetningen er at kirkesamfunnet ikke blir et *lukket* fellesskap, der det interne fellesskapet utelukker fellesskap med *andre* kirkesamfunn og menigheter. Fellesskapet mellom menigheter i de samme kirkesamfunn og tradisjoner og det videre økumeniske fellesskapet bør supplere og berike hverandre.

Forholdet mellom menigheter og kirkesamfunn i det videre økumeniske fellesskapet er ikke tema i denne sammenheng. Men det er viktig å peke på at spørsmålet om hvordan vi teologisk

skal forstå forholdet mellom kirkesamfunn (eller mellom menigheter som tilhører forskjellige kirkesamfunn), og hvordan vi skal forstå forholdet mellom menigheter internt i et kirkesamfunn, ikke er prinsipielt forskjellig fra hverandre. En slik innsikt burde for øvrig etter min mening være en spore til litt oftere å anvende økumeniske perspektiver på våre internkirkelige forskjeller og uenigheter.

Måten menigheter er bundet til hverandre i et kirkesamfunn, kan variere sterkt mellom ulike kirkelige tradisjoner. Den løseste forbindelse har menigheter som hører til i en *kongregasjonalistisk* tradisjon. Her understrekes den enkelte menighets selvstendighet, noe som ikke utelukker en viss organisatorisk samordning. I norsk sammenheng er Pinsebevegelsen et eksempel på en slik kongregasjonalistisk modell. Her er menighetene helt selvstendige, samtidig som det finnes felles arenaer for rådslagninger og samarbeid.

I kirker i en *episkopal* tradisjon hører hver menighet til i et bispedømme og står under ledelse og tilsyn av en biskop. De ulike biskopene og bispedømmene står igjen i fellesskap med hverandre, gjerne under ledelse av biskoper med en spesiell verdighet, erkebiskoper, patriarker, eller som i Den romersk-katolske kirke: av paven. I Norge er det de katolske og de ortodokse kirkene som mest rendyrket preges av en slik modell.

I en *synodal* tradisjon bindes menighetene sammen gjennom kollektive organer som råd og møter (synoder) som menighetene sender sine representanter til. Det dreier seg altså om et representativt system med demokratiske elementer, selv om slike synodale organer i mange kirker er dominert av prester og andre embetsbærere. Et eksempel på en synodal kirkeforfatning er i norsk sammenheng Den evangelisk-lutherske frikirke som bygde opp sin kirkeordning etter skotsk, presbyteriansk forbilde.

Mange kirker kombinerer ulike elementer fra disse modellene. Ikke minst har mange kirker som tradisjonelt har hatt en episkopal struktur, også bygd opp et synodalt system. Eksempler på dette er Church of England og de lutherske folkekirkene i Norge, Sverige og Finland. I Den

norske kirke representeres den gjensidige forpliktelse og fellesskap så vel av det biskoppelige tilsyn som av Kirkemøte og andre kirkelige rådsorganer på nasjonalt og regionalt nivå.

I de forpliktende strukturer som kirkesamfunn representerer, har man gjerne tillagt omfattende avgjørelsesmyndighet til regionale og sentrale organer, også i saker som gjelder den enkelte menighet. I mange tilfeller vil fordelingen av myndighet mellom lokalt og sentralt nivå i kirken mer være uttrykk for bestemte historiske omstendigheter enn for en teologisk begrunnelse, slik det f.eks. er tilfellet i Den norske kirke. Men en slik fordeling av myndighet kan også begrunnes ekklesiologisk ut fra kirkesamfunnets karakter av forpliktende fellesskap av menigheter, der det til den gjensidige forpliktelse hører å overdra avgjørelsesmyndighet til felles organer og instanser.

En slik ekklesiologisk tilretteleggelse bidrar også til å *kvalifisere* og *begrense* den sentrale styring av menighetene. Det er for det første viktig at en slik styring ikke blir så omfattende at den ikke gir tilstrekkelig rom for den enkelte menighet til å forme sitt eget indre liv. For det andre er det viktig at slike avgjørelser foretas av instanser og organer som fremstår som representanter for og med mandat fra menighetene, ikke som en løsevev og selvstendig ”kirkelig øvrighet”.

Enheter og organer på regionalkirkelig og sentralkirkelig hold må derfor forstås som størrelser som står til tjeneste for menighetene og fellesskapet av menigheter. En tenkning som f.eks. forstår nasjonalkirken som den primære enhet, og menighetene som en slags representanter eller ”filialer” for denne, er høyst problematisk. Slike enheter og organer har ingen selvstendig ekklesiologisk berettigelse utover det å stå til tjeneste for menighetene, være et uttrykk

for fellesskapet mellom menighetene og løse oppgaver som menighetene ikke kan løse alene. Det gjelder organer og instanser som inngår i den offisielle kirkelige struktur, men også frittstående organisasjoner og institusjoner som utfører oppgaver på vegne av det kirkelige fellesskapet, f.eks. innen misjon, diakoni og utdanning.

Jeg har i dette innlegget primært begrenset meg til mer prinsipielle betraktninger omkring den lokale og universelle kirke – og det som er imellom. Mange års erfaring med arbeid med kirkeordning har lært meg at en skal være forsiktig med å trekke alt for direkte konsekvenser fra teologiske prinsipper til konkrete ordninger. Selv om ordningene må være teologisk informert og holde teologisk mål, handler utforming av konkrete ordninger også om en stor dose pragmatikk, der det ikke minst er nødvendig å ta hensyn til den kontekst man befinner seg i, og den tradisjon man står i. Det handler om å ominnrede og bygge om på huset, ikke bygge et nytt hus.

I dette ombyggingsprosjektet står vi imidlertid overfor en særlig utfordring ved at en 500 år gammel bærevegg er i ferd med å bli revet, nemlig Kongens kirkestyre som i stor grad har gitt legitimitet til kirkens organer på nasjonalt og regionalt nivå. At dette grunnlaget forsvinner, må verken bety overgang til en rendyrket kongregasjonalisme eller en hardhendt sentralisering der menighetene blir filialer i konsernet Den norske kirke. I de avveininger som er nødvendig for å finne den rette forståelse, organisering og kompetansefordeling mellom de ulike nivåer i trosamfunnet Den norske kirke, er det nødvendig både å tenke prinsipielt og å lete etter løsninger som fungerer i praksis.

*Innlegget er i stor grad basert på kapittel 9 i min bok
Den virkelige kirke, Trondheim: Tapir 2009.*

DEN NORSKE KYRKJA SOM FOLKEKYRKJE

AV HALLGEIR ELSTAD, PROFESSOR VED DET TEOLOGISKE FAKULTET, UIO
HALLGEIR.ELSTAD@TEOLOGI.UIO.NO

Avviklinga av det statlege kyrkjestyret krev utforming av ei kyrkjeordning for Den norske kyrkja. Vi er midt inne i denne prosessen no. Mykje er i støypeskeia. Mange spørsmål treng ei avklaring. Dette er ein omfattande og krevjande prosess. Det gjeld å finne ordningar og strukturar som er liv laga over tid. Dei ordningane ein gjer framlegg om, må vere gode nok til å få oppslutnad i kyrkja, og dei må dessutan overtude dei politiske styremaktene, som har ansvaret for å utferde ei ny kyrkjelov.

I den prosessen vi no er inne i treng vi som kyrkje eit ekklesiologisk tankearbeid. Harald Hegstad har i innlegget sitt fokusert på dei prinsipielle spørsmåla, på sentrale punkt i ei luthersk kyrkjetenking, nemleg den lokale kyrkjelyden som den primære og konstituerande, den universelle kyrkja, og det som er i mellom. Det han seier om lokalkyrkjelyden, er det ikkje vanskeleg å vere samd i. I ei evangelisk-luthersk kyrkje er lokalkyrkjelyden grunnleiinga. Den universelle kyrkja er representert ved lokalkyrkja. Dermed må òg regional kyrkjelege og nasjonal kyrkjelege råd og organ stå i teneste for lokal kyrkjelydane.

Eg er her bedden om å tematisere folkekyrkja. Og då vil eg ta utgangspunkt i grunnlovsendingane frå mai 2012. Då kom ordet "folkekirke" inn i grunnlova. For første gong er Den norske kyrkja skriven inn i grunnlova, og for første gong er ordet "kyrkje" med i grunnlova. Men det er ikkje alt: For første gong inneheld grunnlova til og med ein kyrkjedefinisjon: Den norske kyrkja er ei "evangelisk-luthersk kirke" – og den er "Norges folkekirke". Dessutan formulerer grunn-

lova at denne kyrkja "som saadan" blir understøtta av staten. Kva ligg det i dette? At det er ei formulering som har den danske grunnlova frå 1849 som førebilete, er klart nok. Men kva tyder det at norske politikarane – sikkert ein sein natte-time - skriv folkekyrkja inn i grunnlova i 2012? Ei nærliggjande tolking er at det er som evangelisk-lutherske folkekyrkje at Den norske kyrkja kan forvente støtte frå staten.

Dermed blir grunnlova sin kyrkjedefinisjon heilt sentral – og dermed òg omgrepet "folkekyrkje". Vi treng ein grundig teologisk refleksjon over folkekyrkjeomgrepet. Kva vil det seie å vere folkekyrkje – i dag og i framtida? Kva tyder det når det i grunnlova heiter at Den norske kyrkja er "Norges folkekirke"? "Folkekirke" er som kjend òg Den norske kyrkja sin eigendefinisjon: Den norske kyrkja er "ei vedkjennande, misjonerande, tenande og open folkekyrkje". Men det at folkekyrkjeomgrepet i tillegg er inne i grunnlovsteksten, forpliktar oss på grunnleggjande måte til å reflektere over det. Etter kvart har vi teke omgrepet meir eller mindre for gitt. Vi drøftar det sjeldan. Heller ikkje visjonsdokumentet for Den norske kyrkja går inn på det. Ein tolkar dei andre orda i kyrkjedefinisjonen: vedkjennande, misjonerande, tenande, open – men sjølv ordet "folkekyrkje" har ein ikkje noko å seie om. Det tenkjer eg er symptomatisk.

La meg her framheve to viktige sider som eg meiner er sentrale aspekt ved ei folkekyrkje. For det eine må ei folkekyrkje som definerer seg sjølv som "folkekirke" vere tilgjengeleg for alle folk, dvs. i alle område, regionar og sokn i landet. Som "Norges Folkekirke" må Den norske kyrkja fram-

leis vere landsdekkjande. Dette tenkjer eg må vere ein viktig føresetnad for det vidare arbeidet med Den norske kyrkja sine strukturar.

Men ei evangelisk-luthersk folkekyrkje er ikkje ei folkekyrkje berre på grunnlag av geografi. Folkekyrkjeomgrepet er òg eit kvalitativt omgrep som gjeld kyrkja si ”innhaldside”. Ei kyrkje som kallar seg folkekyrkje må ha basis i det allmenne, i det folkelege, i det som menneska er felles om. Det ligg nær å minne om Grundtvigs ord: ”Menneske først, kristen så”. Formuleringa stadfestar det grunnleggjande, at vi er skapte av Gud. Dette er det allmenne utgangspunktet for ei kyrkje som folkekyrkje, og det er tilknytingspunktet for det kristelege. Å vere kristen står ikkje i motsetnad til det allmenne og alminnelege menneskelivet, men stadfester det. Det allmenne er såleis ikkje utan Gud. Det allmenne føreset Gud som skapar og refererer såleis til den første trusartikkelen. Dette er folkekyrkja sitt utgangspunkt.

Kven er så folket? Kva er det folkelege? Det folkelege kan ikkje vere det same i det 21. hundreåret som det var det i det 19. eller det 20. hundreåret. Den homogene norske røyndommen som folkekyrkja har kunne bygge på, er ikkje lenger realiteten. Det vil seie: Mange stader, i mange lokalsamfunn, i mange sokn kan nok dette framleis vere situasjonen. Men det store biletet viser noko anna: Eit samfunn i rask endring, der fleirkulturaliteten og det fleireligiøse for lengst har festna seg. Vi kan derfor ikkje snakke om folkekyrkja ut frå tidlegare tider og eit tidlegare samfunn sine premisser. Til dømes: Det allmenne i vår tid er ikkje det homogene. Folkekyrkje i tydinga eitt folk og ei kyrkje er for lengst historie. Vi må difor snakke annleis om folkekyrkja – utan å gje opp omgrepet.

Eit viktig poeng her er at innhaldet i det allmenne må fastsetjast ut frå det lokale – i lokal-kyrkjelydens kontekst. For det er berre som lokalkyrkjelyd at kyrkja kan stå fram som synleg og konkret kyrkjelyd. Det er der kyrkja ”skjer”. Slik er folkekyrkja ei soknekyrkje. Og spørsmålet om folkekyrkja blir då eit spørsmål om kyrkja sin lokale universalitet eller katolisitet, nemleg evne til å omfatte alle. Dåpen er det einaste medlemskriteriet for Den norske kyrkja. At den norske

kyrkja er ei folkekyrkje, må innebere at dei døypte medlemmane må kunne forvente å finne ei kyrkje dei kjenner seg att i, ei kyrkje som har plass og takhøgde nok for dei døypte sitt mangfald når det gjeld livsformer og livsrøynslar.

Dette vil ha viktige implikasjonar. Hegstad tematiserte den kyrkjelege mangfaldet – men ut frå einskapen i kyrkja som premisser. Slik eg hørde han, er han mest oppteken av mangfaldet som problem for einskapen i kyrkja. Eg vil snarare tenkje motsett. Den norske kyrkja er kjenneteikna av ei open folkekyrkjeleg praksis og teologi. Mangfaldet er eit av dei sentrale karakteristiske draga ved denne kyrkja slik ho står fram. Vi kan observere det religionssosiologisk. Det finst eit pluralistisk kristenliv innanfor Den norske kyrkja, som omfattar eit vidt spekter av religiøs erfaring, med friviljuge organisasjonar, mangfaldige fellesskap i kyrkjelydane og ein folkereligiositet med mange fasettar. Det er viktig at vi i det vi no gjer, sikrar at mangfaldet blir ført vidare. Avviklinga av kongen sitt kyrkjestyre må ikkje innebere at vi får ei innsnevring av kyrkja.

Og vi må sikre rom for det i hele kyrkje-skipnaden – frå soknet og opp i alle ledd. Dei kyrkjelege organa må ha demokratisk legitimitet. Sokneråda må spegle dette mangfaldet. Det er viktig å sikre ei open og inkluderande folkekyrkje gjennom å styrkje det kyrkjelege demokratiet. Auka deltaking i val til sokneråd og bispedømmeråd er viktig. Dersom dei valde råda er valt ut frå eit for smalt utval av veljarar, kan det lett skje at den kyrkjelege leiinga ikkje representerer mangfaldet blant dei døypte medlemmane. Dermed blir kyrkja fjerna frå folket – og dette kan medføre at folkekyrkja i Noreg blir svekt.

Vi må med andre ord ha kyrkjelege strukturar som sikrar åndsfridom i kyrkja – ei kyrkje som er brei og romsleg nok til framleis å vere folkets kyrkje; dvs. ei kyrkje der folks egne erfaringar og liv skal stå i sentrum. Ikkje minst derfor er demokratarbeidet i kyrkja så viktig.

Vi må hindre at kyrkja får ein einsretta og monolittisk struktur; vi må sikre maktdeling og maktspreiing gjennom ein demokratisk kultur. Ingen einskildinstans i kyrkja kan garantere at ho held fram med å vere i sann evangelisk kyrkje.

Sikre romslege arbeidsvilkår for det som forkynt evangeliet, forvaltar sakramenta og driv diakoni. Ei viss uavhengig stilling for desse funksjonane er viktig framleis – nett for å profilere evangeliets radikale openheit.

Vi må på denne måten ha ordningar som

sikrar evangeliets frie løp – og som tener dei lokale kyrkjelydane. Truleg vil ei kyrkje fristilt frå staten trengje ein smalare organisasjon – og ein mindre byråkratisk organisasjon. Fokus må vere ”førstelinjetenesta” der dei ulike tenestegruppene i folkekyrkja står.

luther

Vegard Holm

PÅ SPORET AV NOE EKTE

249,-

«Vegard Holm har skrevet ei utfordrende og god bok. På konkret og livsnær måte går han i dialog med erfaringer i unge voksnes livsverden: Hvem er jeg i ferd med å bli? Hvordan kan jeg gjøre kloke livsvalg i samsvar med grunnleggende verdier? Hva betyr det å leve som kristen ungdom i dag? Holm reflekterer nyansert. Han formulerer tydelige utfordringer og formidler sentrale teologiske innsikter på en lettfattelig måte. Jeg håper boka får mange lesere.»

Leif Gunnar Engedal,
professor i praktisk teologi

www.lutherforlag.no

KIRKENS MISJONALE KARAKTER

AV KARI STORSTEIN HAUG, FØRSTEAMANUENSIS VED MISJONSHØGSKOLEN
KARI.STORSTEIN.HAUG@MHS.NO

Jeg er blitt bedt om å gi en kort respons på tematikken ”Kirken lokalt og universelt” ut fra et misjonsperspektiv, med tanke på kirkens misjonale perspektiv. Det at kirken er misjonal – hva gjør det ned forståelsen av kirken som lokal og universell? Før jeg kommer inn på den problemstillingen, vil jeg kort si noe om hva jeg mener med misjon og kirkens misjonale karakter.

MISJON OG KIRKENS MISJONALE KARAKTER

Misjon betyr sendelse og er et uttrykk for kirkens identitet. Misjon er forankret i den treenige Guds sendelse til verden. Kirken trekkes inn i Guds sendelse ved at den blir gitt Den hellige ånd. Kirken er sendt til verden og har et verdensvidt oppdrag. Kristus, og dermed kirken, er oppsøkende og inviterende. Kirken ønsker å dele tro og liv på tvers av ulike typer grenser og inviterer mennesker og grupper som står utenfor, til fellesskap gjennom nærvær, ord og handlinger.

MISJONAL KIRKE – HVA GJØR DET MED FORSTÅELEN AV KIRKEN SOM LOKAL OG UNIVERSELL?

For det første bidrar et misjonsperspektiv til en bevissthet om viktigheten av å forholde seg til den virkeligheten/det stedet/den konteksten man er en del av, og bidrar til å stedegengjøre kirken, gjøre den lokal. Videre tror jeg at misjonsperspektivet kan skape en hellig uro i lokalmenigheten. Det setter menigheten i bevegelse. Det skaper et behov for både å bevege seg innover til troens kilder, ordet og sakramentene, og å se

utover og spørre hva Gud kaller den til i den kontekst den befinner seg i.

Misjon er, som vi har sett, et uttrykk for kirkens vesen. Bak forståelsen av kirken som misjonal ligger den grunnleggende tanken om at misjon både er ”en dimensjon i alt kirken gjør, og spesifikke handlingsmønstre som er misjone-rende etter sin intensjon”, for å sitere Kirkemøtet (2005). Hovedkjennetegnet på en misjonal kirke, sier blant andre Patrick Keifert, er at den er misjon, ikke bare gjør misjon. Å være misjon, ikke bare gjøre misjon, betyr at fokuset ikke så mye er på å bringe mennesker til kirken – som bygning – men å være kirke i, med og blant venner, naboer, kollegaer og fremmede i ens daglige liv (Keifert, 2006). Den misjonale kirke er en inkarnatorisk kirke. Dette betyr at enhver menighet må engasjere sin lokale kontekst og la forståelsen av å være en del av Guds misjon forme menighetens liv (Van Gelder and Zscheile, 2011).

Spørsmålet om kontekstualisering, stedegengjørelse blir derfor aktuelt. Et misjonsperspektiv på den lokale kirken vil derfor bidra til et mangfold av måter å være lokalmenighet på. Jeg er derfor enig i det som uttrykkes i vedtaket til *KM 12/11 Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke i en økumenisk kontekst* – her bare et lite utdrag: ”Hva slags kirke vi skal ha (...) handler også om å være sann kirke ‘på stedet’, med en lokal forankring. (...) Språklig identitet og kulturell tilknytning er avgjørende for en kirke som fortsatt ønsker å være folkekirke.” Dette fordrer at lokalmenighetene gis tilstrekkelig rom

til å forme sitt eget, indre liv, som Hegstad formulerte det.

For det andre så innebærer forståelsen av kirken som misjonar at kirken er sendt til verden og har et verdensvidt oppdrag (Kirkerådet, 2010, s 31). En konsekvens av denne forståelsen er, slik jeg ser det, at kirken må være i bevegelse og på vei. Den er kalt til å være åpen for verden og må være på vakt overfor tendenser til å lukke seg inne i seg selv. Som misjonar er kirken å forstå som en del av et større globalt fellesskap med et verdensvidt oppdrag – et større fellesskap av kirker som står sammen om evangeliet og kirkens tjeneste.

Misjon er et felles ansvar og en felles tjeneste. Det er ikke en enveisbevegelse "fra vesten til resten", men misjon går i alle retninger, fra alle steder til alle steder. Som en del av den universelle kirke er den lokale kirke en del av et større globalt fellesskap med relasjoner og forpliktelser som muliggjør samarbeid om viktige oppgaver. For å sitere Hegstads innlegg: "Relasjoner og forpliktelser mellom menigheter er ikke bare nødvendig for å uttrykke kirkens enhet, men også av hensyn til kirkens kall i verden: Det er rett og slett mange oppgaver som er for store eller spesialiserte til at den enkelte menighet kan løse dem alene, bl.a. innen misjon, diakoni, kommunikasjon. Et fellesskap av menigheter kan løse oppgaver på menighetenes vegne, som menighetene ikke kan løse hver for seg." Misjon som et felles oppdrag for hele den verdensvide kirke utfordrer til bredt samarbeid mellom kirker og organisasjoner, lokalt og globalt.

For det tredje betyr det å være misjonar kirke å dele det man har, og å ta imot impulser og inspirasjon fra kristne i den verdensvide kirken. Kontakt med mennesker og lokalmenigheter i andre deler av verden skaper respekt og forståelse, men gir også kritiske innspill til vår egen kultur. Som lokal menighet kan man ikke være seg selv nok, man står alltid i en større sammenheng. I en undersøkelse som Hans Austnaberg og jeg har gjort ganske nylig, ble det i flere av menighetene understreket at global misjon også er viktig for å bygge lokal menighet (Austnaberg og Haug

2013). Hvis man mister drivet med å gå ut og dele evangeliet, så dør menigheten. Man må utvide perspektivet og vende blikket utover for å være en sunn menighet. Både tallmessig og styrkemessig er sentrum for kristenheten for mer enn 20 år siden flyttet fra den nordlige til den sørlige halvkule. Kristus-vitnesbyrdet og kampen for rettferdighet i kirkene i sør kan inspirere oss til nytt engasjement. I menighetene vi undersøkte, gis det flere eksempler på hvordan et engasjement i global misjon også bidrar til lokalt engasjement. For eksempel hadde møtet med kristne fra andre land åpnet nye perspektiver for ungdommene fra flere av menighetene, ikke minst med tanke på det å stole på Gud og være misjonærer i eget land (som ungdommene uttrykte det).

Til slutt, det at kirken er misjonar, knytter det lokale og universelle perspektiv sammen. I et globalt perspektiv er den lokale kirken en del av et globalt fellesskap med et verdensvidt oppdrag. Fra et lokalt perspektiv inviterer den mennesker inn til fellesskap og går ut for å dele tro og liv. Til sammen bidrar dette til at kirken er det den er kalt til å være, nemlig sendt til verden (Kristensen, 2012).

REFERANSER

- Austnaberg, Hans, og Kari Storstein Haug. *Engasjement og deltakelse: Misjon i trosoppleringens ungdomsfase*. Trondheim: Akademika forlag, 2013.
- Keifert, Patrick R. *We Are Here Now: A New Missional Era*. St. Paul, Minnesota: Church Innovations Institute, Inc., 2006.
- Kristensen, Ragnhild. "Missional Church - Problem or Possibility for Global Mission: Thoughts from a Norwegian Perspective." I *A Learning Missional Church: Reflections from Young Missiologists*, redigert av Beate Fagerli, Knud Jørgensen, Rolv Olsen, Kari Storstein Haug and Knut Tveitereid, 15-32. Oxford: Regnum Books International, 2012.
- Van Gelder, Craig, og Dwight J. Zscheile. *The Missional Church in Perspective: Mapping Trends and Shaping the Conversation*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2011.

Kursprogram Viken senter 2013

”Store kriser - små samfunn” med Lars Weisæth, Inger og Roald Linaker med flere 28. mai

Seminalet har fokus på hvordan samfunnet har utviklet seg med tanke på håndtering av kriser, og hva dette betyr for den enkelte rammede og lokalsamfunnet. Hva sier forskningen om betydningen av ulike krisetiltak? Hvordan oppleves ulike krisetiltak sett fra de rammedes perspektiv? Hvordan ser hjelperen på dette?

- **Kurs om sorgarbeid og sorggruppeledelse 22. - 23. april og 17. -18. september**
- **Retreat 19.-22. september**
- **Rekreasjonsuker uke 22, 25, 41 og 48**
- **PREP-samlivskurs Viken senter 27.- 28. april og 16. - 17. november**
PREP-samlivskurs Skaidi Hotell 26.-27. oktober
- **Vikenkonferansen 2013 - ”I møte med flyktninger - barn og unges virkelighet” - Radisson Blu Hotell, Tromsø 23.-24. oktober**
- **Kurset ”Når kommunikasjon blir vanskelig”**
18. juni, 8. oktober og 26. november
- **Mindfulnesshelg med Anne R. Grini 3.- 5. mai**
- **Dagsseminar med Arnhild Lauveng 16. april**
”Å redde ryktet til en verden som har sviktet - vårt møte med relasjonsskadede mennesker”. Arnhild Lauveng var tidligere schizofren, nå psykolog. Hun har skrevet flere bøker.

Påmelding til kurs@vikensenter.no eller 77 18 99 00

... se også vår hjemmeside www.vikensenter.no

TILSYN SOM GJENSIDIG TILLITSRELASJON

KOMMENTAR TIL KIRKENS EPISKOPÉ OG EPISKOPATET

AV STEPHANIE DIETRICH, FØRSTEAMANUENSIS VED DIAKONHJEMMET HØGSKOLE
DIETRICH@DIAKONHJEMMET.NO

Trenger vi biskoper for å være kirke? Jeg vil si: Nei, det gjør vi faktisk ikke. Men: Vi trenger en ordnet tilsynstjeneste, og av både historiske, kulturelle, konfesjonelle og økumeniske grunner er det riktig og meningsfullt at DnK har en personal tilsynstjeneste som i vår sammenheng er en episkopal tilsynstjeneste. Kirken står og faller ikke på det at vi har biskoper, men det er meningsfullt og riktig og viktig at vi har en personal tilsynstjeneste som utøves av biskoper. Med andre ord: Vi trenger ikke biskoper for å være kirke, men vi trenger tilsynstjenesten.

I denne sammenhengen er det nærliggende å reflektere over hva det betyr å utøve tilsyn. Tilsyn har en *kirkerettslig* side som blant annet synliggjøres i tjenesteordningen for biskoper, som omhandler ledelsen av alle dem som innehar vigslerte tjenester i DnK i forhold til for eksempel læremessige spørsmål. Tilsynet har også en *relasjonell* side og omhandler forholdet mellom personer som står i samme tjenestefellesskap. For å forstå hva tilsynet i praksis betyr, er det også nødvendig å se på den relasjonelle dimensjonen i tilsynsutøvelsen, der tillit og gjensidig forpliktelse på en felles målsetning, tjenesten for fellesskapet, står sentralt. Kirken som fellesskap har behov for at noen har det som sin særskilte oppgave å se til at fellesskapet bygges på best mulig måte. Behovet for en slik ledelse har vært til stede helt fra kirkens første tid.

Tjenesten med ord og sakrament er ikke bare en funksjon i kirken. Forvaltningen av ord og sakrament er med å konstituere kirken. Det hører ikke bare til kirkens *bene esse*, men til dens *esse* at

ord og sakrament forvaltes av en vigslertjeneste, og dermed også at det finnes en tilsynstjeneste i kirken. Formidlingen av evangeliet går forut for og er en betingelse for at kirkens fellesskap finnes, samtidig som fellesskapet næres og opprettholdes ved at ordet forkynnes og sakramentene forvaltes. Denne formidlingen skjer ikke ”uten kropp”, uten konkrete mennesker som kirken utpeker og sender til å ivareta denne oppgaven, den vigslerte tjenesten. At en slik tjeneste kan utformes og forstås forskjellig i forskjellige kirkelige kontekster, betyr også at innsettelsen i den og forståelsen av den kan variere. I mange av våre lutherske søsterkirker vigles prestene ikke av en biskop, men av andre personer som kirken utpeker til å ha ansvar for en slik vigslertjeneste. Deres vigslertjeneste vil allikevel anerkjennes fullt og helt i DnK, og ikke kreve en ny vigslertjeneste til fast preste-tjeneste i DnK. Også tilsynstjenesten er utformet forskjellig i kirkene vi har kirkefellesskap med, samtidig som det finnes en form for tilsyn (episkopé) i alle våre søsterkirker. Det er derfor nærliggende å se på utøvelsen av tilsynstjenesten i våre søsterkirker.

De siste 6 år har jeg vært med i presidentskapet til Fellesskapet av Protestantiske kirker i Europa (CPCE). Det jeg var vitne til i denne sammenheng, er det man kan kalle for en ”episkopalisering” av protestantiske kirker rundt omkring i Europa. Kirker som har kirkepresidenter eller liknende strukturer for utøvelsen av tilsyn, vurderer innføringen av en personal bispe-tjeneste. Kirker som tradisjonelt alltid har hatt biskoper, utvikler seg på en måte der biskopene

og bispemøtene får en stadig større maktposisjon i de kirkelige strukturene. Bispetjenesten forstås ikke lenger som en prestatetjeneste med en spesialoppgave, men som en atskilt tjeneste. Og mange kirker opplever at de trenger biskoper for å kunne delta "på øyehøyde" med andre kirker i en økumenisk diskurs. "Episkopaliseringen" er ikke alltid en utvikling som er begrunnet i teologiske refleksjoner, men ofte i pragmatisme og kampen om makt og status.

Også DnKs eget ritual for bispevigsling synliggjør at bispetjenesten er langt mer enn en særfunksjon innenfor prestatetjenesten. Den særskilte vigslingshandlingen synliggjør at prestatetjenesten og bispetjenesten er tjenester som krever separate vigslingshandlinger. Kirker som har kirkepresidenter eller liknende, ofte på åremål, opplever at det er nettopp denne særskilte tjenesten som bispetjenesten representerer, som er nødvendig i en økumenisk diskurs. Etter min mening er den personale bispetjenesten en meningsfull måte å organisere kirkens tilsynstjeneste på, ikke minst fordi den står i en 2000-årig historisk kontekst og gir økumenisk plausibilitet, under forutsetning av at denne personale tjenesten utøves i et kollegium til fellesskapets beste, som en del av dette fellesskapet.

I våre økumeniske drøftinger under Kirkemøtene på 1990-tallet sto spørsmålet om hvorvidt man trenger en personal bispetjeneste for å ha kirkefellesskap med ikke-lutherske kirker sentralt. Kirkemøtet vedtok den gangen undertegnelsen av Porvoovtalen med anglikanske kirker i Storbritannia og Irland, og dermed også til en viss grad bispetjenestens nødvendighet for *vår* kirkes identitet. I vår kontekst, i Den norske kirke, har utformingen av tilsynstjenesten som en personal tjeneste vært en naturlig del av kirkens identitet gjennom dens historie. I Porvoovtalen understrekes også betydningen av de historiske bispetetene i land som Norge som tegn på kirkens episkopale kontinuitet, selv om den konkrete rekken av biskoper i snever forstand ble brutt under reformasjonstiden, med Bugenhagens innsettelse av superintendenter. Porvoovtalen er banebrytende idet den åpner opp for en forståelse av historisk apostolisitet som går

langt utover den rent historiske "pipelineforståelsen". Apostolisitet omhandler først og fremst at evangeliets rette formidling ivaretas fra generasjon til generasjon, fra apostlenes tid frem til i dag. I så måte kan man si at DnK har "historisk apostolisitet", også uten en ubrutt linje i bispetjenesten, som for øvrig slett ikke være en garanti for at evangeliets rette formidling ivaretas.

Samtidig understreket DnK i 1999 ved undertegnelsen av Leuenbergkonkordien med de protestantiske kirker i Europa at vi verdsetter bispetjenesten i vår kirke, men gjør det ikke til en betingelse for å ha kirkefellesskap at tilsynstjenesten, episkopé, med nødvendighet må være en personal episkopé, episkopatet. Tilsynstjenesten kan utøves på forskjellig vis, og vi vet at det finnes mange andre kirker vi har kirkefellesskap med, også innenfor LVE, som ikke har biskoper, men presidenter og synodale tilsynsstrukturer.

Embete, ordinasjon og forståelsen av tilsynstjenesten står sentralt i mange økumeniske dialoger DnK er involvert i. I dokumentet "Embete, ordinasjon, episkopé" som ble drøftet på CPCEs generalforsamling i september 2012, understrekes det at målet med tilsyn er å sikre at menighetene har kirkefellesskap, å ta vare på og sørge for formidlingen av den apostoliske troen, å gi gjensidig støtte og veilede i evangeliets forkynnelse. Episkopatet tjener både kirkens enhet og dens apostolisitet. Historisk sett har utøvelsen av tilsyn og kirkelederskap, det vi i dag kanskje kaller for arbeidsgiveransvar, ikke vært atskilt. Tilsynet er en tjeneste i og for kirken. Fordi tilsynstjenesten har et overordnet ansvar for ivaretagelsen av kirkens apostolisitet og enhet, er den i aller høyeste grad en økumenisk tjeneste. En av tilsynstjenestens viktigste funksjoner er derfor visitasen hvor kirken i fellesskap søker etter veiledning. I visitasen synliggjøres tilsynstjenestens kjerneanliggende: En helhetlig omsorg for menighetens og kirkens fellesskap og liv, forkynnelse og utvikling. Kanskje en egen "visitasteologi" kan synliggjøre kjernen i tilsynstjenestens vesen? I denne sammenhengen er det også viktig å minne om at tilsynet gjelder *alle* de

vigslete tjenester, hele tjenestefellesskapet, som i fellesskap har ansvar for evangelieformidlingen med og uten ord.

Tilsynet utøves ikke bare av biskopen, men kollegialt og synodalt; tilsynet utøves lokalt, regionalt og nasjonalt. I CPCE-dokumentet understrekes spesielt at tilsyn er kirkens delte ansvar. Kirkelig tilsyn og kirkelig lederskap utøves også gjennom synoder og andre kirkestyrende organer, av både vigslete og ikke-vigslete kirkemedlemmer. Denne vektleggingen av tilsynstjenesten som utøves gjennom våre synodale strukturer er i tråd med praksis i mange av våre

søsterkirker. Det er store variasjoner når det gjelder den praktiske organiseringen av tilsynstjenesten, men det er felles for kirkene innenfor det protestantiske kirkefellesskapet at hele gudsfolket, i kraft av sin dåp, er kalt til ansvar for kirkens fellesskap.

En utfordring til det videre arbeidet med kirkeordningen i DnK er å synliggjøre og tydeliggjøre hvordan tilsynet skal utøves synodalt, kollegialt og personalt. Til det trengs det også en teologisk bevissthet rundt egen tradisjon og kompetanse om vår nære økumeniske historie når det gjelder avtaler med søsterkirker.

luther

Tor Johan S. Grevbo

GUDS MASKER I SJELESORGEN

249,-

Forfatteren gir i denne boken et meget verdifullt bidrag til den skandinaviske sjelesorglitteraturen. Teksten er teologisk grundig og innsiktsfull.

www.lutherforlag.no

LOKALMENIGHET OG BISKOP

AV TROND SKARD DOKKA, PROFESSOR VED DET TEOLOGISKE FAKULTET, UIO
T.S.DOKKA@TEOLOGI.UIO.NO

Kirkeloven av 1996 slår som kjent fast at ”Soknet er den grunnleggende enhet i Den norske kirke” (§ 2). Loven gir ingen eksplisitt begrunnelse for dette organisatoriske prinsippet; den gir heller ikke noen egentlig *definisjon* av soknet, men bestemmelsen om at det skal være kirke i hvert sokn (§ 17), knytter i hvert fall soknebegrepet nært til gudstjenesteliv og kirkelige handlinger.

De vanlige, mer eksplisitte begrunnelser for soknet som *organisatorisk* grunnenhet er basert på at den lokale gudstjenestefeirende menighet *teologisk* sett er grunnleggende. Den lokale gudstjenestefeiring, samlinga om ord og sakrament, er det sted der kirka blir til – som en fullverdig og fullstendig kirke. Om kirkelig organisering over dette lokale nivået har en i vår kirke typisk fulgt en administrativ hensiktsmessighetslogikk. Ergo: Teologi i bunnen – pragmatisk hensiktsmessighet oppover.

Soknets grunnleggende status i kirka har således lenge vært et fast innslag i den kirkelige retorikken. Retorikk har imidlertid ofte en tendens til å tildekke virkeligheten, og det er mye som taler for at soknets *faktisk* status i vår kirke er langt svakere enn retorikken skulle tilsi.

Dette gjelder for eksempel soknets eiendomsrett til kirka, soknerådets betydning ved utpeking av daglig leder samt etablering av prostiet som grunnenhet for prestedtjenesten.

Fra Sverige ble det nylig meldt om en omfattende sammenslåing av sokn. Siden årtusenskiftet er antallet sokn nesten halvert (fra 2500 til 1444). Vi ser den samme tendensen hos oss, sist med omorganiseringen i Groruddalen. I praksis betyr dette at vi får stadig flere sokn som

hvert består av flere lokale gudstjenestefeirende menigheter. Men da er soknet ikke lenger sammenfallende med den enhet som er *teologisk* grunnenhet; et slikt ”stor-sokn” har en pragmatisk/administrativ begrunnelse – og er underlagt de skiftende moteretninger som erfaringsmessig hefter ved slike begrunnelser. Det som samtidig skjer når et ”storsokn” blir organisatorisk grunnenhet, er at den lokalmenighet som *teologisk* sett er grunnenhet, har fått en svært uklar status i kirkeorganisasjonen.

Mitt dobbelte poeng her er for det første å påpeke en *spenning* mellom den sterke lokalretorikken og den faktiske praksis og rettstilstand vedrørende soknet, for det andre å påpeke at *uklarhet* når det gjelder hva som begrunnes teologisk, og hva som begrunnes pragmatisk, gjør soknet til en *ustabil* og lokalmenigheten til en ordningsmessig *nedprioritert* størrelse.

Om lokalmenigheten i framtida skal framstå som en stabil og verdsatt enhet, trengs det mer *teologi* om soknet og dets relasjon til det større kirkelige omland.

I mye norsk kirketenkning får en inntrykk av at lokalmenighetene er primære i den forstand at de nærmest er uten forutsetninger. Men en lokalmenighet er aldri *først*; det eneste unntaket måtte være menigheten i Jerusalem. Og lokalmenigheten konstitueres alltid *utenfra*. Dette utenfra-poenget gjelder mest opplagt selve evangeliet – som ingen menighet har fra seg selv. Men utenfra-poenget gjelder også mer ”håndfaste” størrelser. Enhver menighet er resultat av eksterne aktørers virksomhet, eksempelvis en sendemenighets eller en misjonærs. Også når den er vel

etablert, tilhører det lokalmenighetens vesen at den inngår i et omfattende nettverk av menigheter. Understrekingen av det *lokales* betydning henger derfor paradoksalt nok sammen med kirkas *universalitet* eller katolisitet. Poenget med geografisk avgrensede lokalmenigheter har alltid vært å sikre at kirka virkelig er globalt ”heldekkende”. Ethvert sted som folk sokner til, dvs. ethvert sokn, skal være et sted der folk kan samles til gudstjeneste. Og der, i enhver lokal samling om ord og sakrament, er virkelig Guds universelle kirke, i himmel som på jord, fullt og helt til stede.

Mens vi i vår kirke gjerne understreker betydningen av det konkrete menighetsfellesskapet, har vi hatt lett for å åndeliggjøre den universelle kirkes nærvær i den lokale, som om den ikke var *formidlet* av noe.

Men en levende relasjon mellom lokalt og universelt avhenger av formidlende *mellomledd*. Det var slik sett ikke tilfeldig at det var *biskoper* som brakte kristendommen til Norge: Vi var allerede på forhånd innlemmet i europeiske biskopers (og erkebiskopers) ansvarsområde. Den første kirkelige enhet på norsk jord var *bispedømmet*. Historisk sett må en derfor kunne si at bispedømmet er en mer grunnleggende kirkelig enhet enn soknet eller nasjonen. Denne opprinnelige organisasjonsformen forplikter oss naturligvis ikke, men det ligger et grunnprinsipp bak som tør gjøre det: Ikke bare teologisk, men også organisatorisk skapes og opprettholdes en kristen lokalmenighet ”utenfra”, og den forpliktet som sådan til å svare med en selvoverskridende praksis, til å ta ansvar for andre, be for andre, gå ut til andre. De der ”ute”, de som gikk forut, og de som kommer etter, inngår i lokalmenighetens identitet. Det betyr for meg at det er *teologiske* grunner for en overlokal, regional organisering som symboliserer og sikrer det gjensidige bytteforholdet mellom den lokale og den universelle kirke – i praksis altså en enhet a la ”vårt” bispedømme.

Dette teologisk viktige mellomnivå har flere organ, og bør ha det. Ikke minst bør det ha et demokratisk valgt rådsorgan, slik også menighetene bør ha. Kirkelig rådsorgan henter

generelt sin makt ”nedenfra”, og er derfor utpreget ”innenfra-organ”. De bør ha et ansvarsområde og en myndighet som svarer til dette grunnlaget. Rådsorganene er derimot ikke egentlig konstruert for å ivareta de nødvendige utenfraperspektivene.

Dermed er vi kommet fram til *biskopen* – som på en særskilt måte er kalt til å representere et ”utenfraperspektiv”.

Logikken i norsk gjennomsnittlig embets-teologi har i virkeligheten vært svært lik logikken i synet på kirkas organisering: Teologi i bunnen, pragmatisk hensiktsmessighet oppover. Man har tolket dåpen som den *egentlige* ordinasjon, nemlig til et allment prestedømme av alle troende. På dette teologiske grunnlag har en så plassert en pragmatisk argumentasjon for at alles prestefullmakter i praksis bør samles hos et mindre antall innehavere av en særskilt preste-tjeneste, og dernest har en funnet det hensiktsmessig at disse prestene avsto noen av sine fullmakter til et enda engere utvalg av prester, nemlig til biskoper. Resultatet har vært et pragmatisk begrunnet geistlig hierarki på et teologisk begrunnet fundament.

Denne modellen med trinnvise avståelser av fullmakt oppover tenderer på den ene side til å definere biskopen som en slags direktør, og på den annen side til å skape et indirekte forhold mellom biskop og lekfolk; presten kommer jo imellom. I seg selv trekker modellen i retning av at biskopens tilsyn primært er et tilsyn med prestene, og bare indirekte, via prestene, også som et tilsyn med *menighetene*. Dagens praksis, slik den er beskrevet i tjenesteordning og visitas-reglement, er heldigvis annerledes enn dette, men jeg syns ikke man har noen god teori til begrunnelse av dette mer direkte forholdet mellom biskop og menighet. Det kunne en ha fått med en mindre hierarkisk embetstenkning; dvs. med en tenkning som ikke gjør biskopen til en avledning av en avledning.

Jeg mener det er et påtrengende behov for å rydde i vår embets-teologi. Etter luthersk teologi er alle kristne, ved dåp, forenet med øverstepresten Kristus, og har dermed trått inn i den *ene* ”geistlige” stand. Denne form for prestevigsling

er en frelseshandling, og den er en forutsetning for utøvelse av den særskilte prestedtjeneste. Luther understreket likevel at det var en grunnleggende forskjell mellom vår prestestand i Kristus på den ene side, og den særskilte prestedtjeneste på den andre. Ved ordinasjon til denne trer man ikke inn i en ny stand i forhold til Gud; man blir ikke mere frelst, men man får et nytt forhold, med andre forpliktelser, til medmennesker. Den særskilte prestedtjeneste er ikke desto mindre, etter luthersk bekjennelse, innstiftet av Gud, og ordinasjon skjer etter guddommelig rett. Den kan *ikke* forstås som en reint menneskelig-pragmatisk ordning av oppgaver som i prinsipp tilkommer alle.

Denne logikken kan også anvendes for biskopen. Å bli vigslat til biskop skjer etter guddommelig rett, men det kan hverken bety å bli mer frelst eller å bli mer prest. Derimot innebærer det andre forpliktelser og fullmakter i forhold til mennesker.

I en særstilling her står biskopens forhold til bispedømmets lokalmenigheter. På en særlig måte representerer biskopen evangeliets eksternalitet, at det er et ord som kommer utenfra. Og det er en sentral del av biskopens gjerning å se til at dette ordet faktisk lyder i menighetene og skaper kirke. Ergo er det rett og rimelig at biskopen, av omsorg for menighetene, sørger for at menighetene har prester, ordinerer, leder

prestedtjenesten, har tilsyn med prestenes tjeneste og forordner gudstjenester. Her vil jeg føye til at jeg ønsker mindre etterpå-kontroll, og i stedet mer dynamisk og proaktiv tjenesteyting. Men biskopen representerer også en annen form for eksternalitet, det større kirkelige omland som enhver menighet befinner seg i og avhenger av. Derfor skal enhver menighet som møter biskopens omsorg, også møte hennes eller hans omsorg for andre menigheter. Men biskopen henter sin gjerning fra enda større sammenhenger, nasjonalt, indrekonfesjonelt og økumenisk. Biskopens gjerning er også å gjøre slike, i siste instans verdensvide, sammenhenger nærværende i den lokale menighet. Enhver menighet som møter biskopens omsorg, skal dertil kjenne at hun eller han står for en *apostolisk* tradisjon – slik denne er uttrykt i de oldkirkelige og presisert i de lutherske bekjennelsene. Slik representerer biskopen den kristne kirkes enhet og utbredthet både i tid og rom.

Men det er altså et hovedpoeng at alt biskoppelig tilsyn, også tilsynet med prestene, skjer for den lokale, gudstjenestefeirende menighetens skyld. Det er *der* kirka er til stede i sin fylde. Biskopen er kalt til å være en forsvarer av fylden i det lokale og av det lokale i fylden – og slik sette skranker for hva en pragmatisk hensiktsmessighetslogikk kan få lov til å gjøre med kirkas grunnenhet.

KIRKEMØTET

AV VIDAR L. HAANES, REKTOR OG PROFESSOR VED DET TEOLOGISKE MENIGHETSFAKULTET
VIDAR.L.HAANES@MF.NO

Kirkemøtet er det øverste representative organet i Den norske kirke og behandler saker av felles kirkelig karakter og samarbeid innen kirken, og vedtar lover og regler for kirkens indre liv. Kirkemøtets 116 representanter består av medlemmene av bispedømmerådene inkludert biskopene, og lederen av Samisk kirkeråd. I tillegg møter representanter fra de teologiske fakulteter med talerett, men uten stemmerett. Kirkemøtet har sitt mandat gjennom valg blant kirkens medlemmer på soknenivå. Dette er det gode resultat av 150 års forberedende arbeid – og i tillegg stort sett den modellen sammenliknbare kirker har valgt og faktisk hatt i funksjon i 150 år.

Kirkemøtet ble opprettet ved lov den 8. juni 1984, som det øverste representative organ i Den norske kirke. “Det hadde lenge vært et ønske og et krav om et Kirkemøte i det kirkelige reformarbeidet. Det var stor enighet om behovet for et kirkelig sentralorgan, men det var delte meninger om hvilken basis, sammensetning og myndighet dette organet skulle ha.” Slik innledes avsnittet om Kirkemøtet i Kirke-stat-utvalgets innstilling fra 2002: *Samme kirke – ny ordning*. Det er utvilsomt slik at det lenge hadde vært både ønske og krav om et kirkemøte.

Jeg skal i det følgende gå litt gjennom historien for å reflektere over Kirkemøtets tilblivelse, begrunnelse, myndighet og funksjoner. Formålet med opprettelsen av Kirkemøtet var ikke minst å tydeliggjøre og sikre Den norske kirke som trossamfunn, et samlende organ som kunne ivareta behovet for økt selvstyre innenfor rammen av statskirkeordningen.

Det er vanskelig å finne bibelsk belegg for et demokratisk valgt kirkemøte, men det betyr ikke at tanken om et kirkemøte er ubibelsk eller uluthersk. Et bibelsk belegg for synoden finner vi i Apg 15, om apostelmøtet i Jerusalem, med den berømte konklusjon: “Den hellige ånd og vi har besluttet.” Men det finnes bedre bibelsk begrunnelse for loddtrekning etter bønn og faste enn for demokratiske valg. Med utgangspunkt i nettopp apostelmøtet ble synodene allerede i det 2. århundre egentlig til bispesynoder der biskopene ble oppfattet som representanter for menighetene. “*Representatio totius nominis Christiani*,” sier Tertullian om synoden, at den er representativ for hele kristenheten, og at Den hellige ånd på en særlig måte taler gjennom disse synodene, med belegg i Apg 15. Man drøftet og vedtok såkalte definisjoner: om kirkeforfatning, kirketukt og gudstjeneste (canones), og om lære (dogmata).

Nikea-møtet (325) vedtok at det skulle holdes to årlige synoder i hver provins, som skulle ledes av metropolitten. Dette ble en rettslig ordning som bidro til å fremme kirkelig enhet i både lære, kirkestyre og kirkelige skikker. Den opprinnelige betydning av det greske ordet synodos er “å gå den samme veien”. Det sier mye om betydningen av synoden, av kirkemøtet – behovet for og nødvendigheten av samråd, av enighet – så kirkens lemmer kan gå den samme veien.

KIRKEREFORMER I NORGE

Hva har vi så å bygge på av tidligere arbeid med kirkereformer, som kan hjelpe oss i dag til å finne gode og velfungerende ordninger for kirken?

Egentlig svært mye, og spørsmålet er om det er mulig å tenke så mye nytt og lurt etter mer enn 150 års arbeid med kirkereformer. Den norske kirkes bestrebelser midt på 1800-tallet for å etablere en kirkeordning og et representativt kirkemøte, var et felles anliggende på den tiden for de lutherske statskirkene.

Den politiske utviklingen i Norge hadde helt klart betydning for reformbevegelsen, slik den også har det i dag. Det er faktisk mange paralleller. Formelt var Kirken, som den hadde vært fra eneveldets tid, lite annet enn statens religionsvesen. Embetsmannsveldet var utfordret av liberale politikere som ønsket mest mulig frihet. De ønsket å avskaffe restene av stendersamfunnet i norsk lov og innføre folkestyre, innføre trykkefrihet, næringsfrihet og religionsfrihet. Et første, vesentlig skritt ble tatt med Formannskapslovene av 14. januar 1837, som innebar langt større grad av selvstyre i norske bygder. De neste årene fikk man vedtatt opphevelsen av konventikkelplakaten (1842), og man fikk en relativt liberal dissenterlov (1845). Stiftelsen av Det Norske Misjonsselskap i 1842 bekreftet at også kirken var i ferd med å endre karakter.

Den politiske debatten om kirkereformer var preget av den samme innbyrdesstriden mellom Stortinget og regjeringen, som vi finner i spørsmålet om dissenterloven, opphevelse av konventikkelplakaten og jødeparagrafen. Dersom Stortinget gikk inn for noe, nektet kongen sanksjon, men når regjeringen ville ha lovendringer eller bevilgninger, gikk det ikke gjennom i Stortinget. Siden Stortinget bare møttes hvert tredje år, og kongen kunne nekte sanksjon tre ganger, kunne det gå 9 eller 12 år før det skjedde noe. Da regjeringen etter oppfordring fra geistlige foreninger og biskop Arup ville gi reisestøtte til regelmessige protistasmlinger for prester, sa Stortinget nei fordi man anså prestemøter "mindre svarende til kirkens tarv så lenge de uten å ha lekfolk i sin midte verken støttet seg til et menighetsråd av eldste eller sluttet seg til større kirkemøter" – med andre ord, så lenge de ikke ble dannet som et ledd i en mer utviklet kirkeforfatning.

Første formelle forslag om regjeringsoppnevnt

kirkeforfatningskommisjon kom fra Stavanger Amtsfornannskap i 1850. Man foreslo menighetsråd, en mer selvstendig kirke, at menigheten fikk delta i prestevalget, at det måtte bli en egen lovgivningsmyndighet for kirken, utøvd gjennom en synodal forfatning, og endelig myndighet for menighetsråd og prest å øve en begrenset kirketukt. Forbildet for stavangerprestene var organiseringen av Misjonsselskapet og den oppbygning man hadde der – med lokalforeninger, kretsmøter og generalforsamlinger, alt med en sterk lek representasjon. Men det ble foreløpig ingen demokratireform i kirken.

På Misjonsselskapets generalforsamling i Bergen i 1852 møttes 67 prester og drøftet kirkelige reformer. Professor Gisle Johnson var med på å utarbeide et forslag om å innkalle til et representativt kirkemøte der ikke bare geistligheten, men også menighetene var representert. Forslaget ble vedtatt og oversendt regjeringen.

I 1859 ble det nedsatt en offentlig kirkekommisjon som jobbet og skrev i 11 år, den ene utredningen etter den andre, før alle forslag til slutt falt. Forslag om menighetsråd ble vedtatt av lagting og odelsting, men ble nektet sanksjon av kongen. Kirkekommisjonen utarbeidet også et forslag om kirkemøte. Det førte til at regjeringen i 1869 sendte et forslag til Stortinget om å bevilge penger til kirkemøte bestående av 22 prester og 22 lekfolk. Kirkekomiteen forberedte saken og endret sammensetningen til 18 prester og 36 lekfolk. Men nå ble det Stortingets takk for sist til regjeringen som hadde gått i mot deres forslag om menighetsråd. Forslaget om et kirkemøte falt altså i Stortinget, med begrunnelsen at man måtte bygge kirkeordningen nedenfra og ikke ovenfra. Hele kirkereformen havarerte på grunn av det politiske motsetningsforholdet mellom Kongens regjering og det folkevalgte Stortinget.

NORSK-AMERIKANSKE SYNODEMODELLER

Utviklingen av kirkereformer i Amerika var helt motsatt av utviklingen i Norge (og Europa). I Amerika startet man ikke med en kongestyrte statskirke eller en sentral kirkepolitisk autoritet

for så å utvikle større frihet og medbestemmelse. Der startet man med dannelse av lokale menigheter og fullstendig lovløshet for så gradvis å utvikle etablerte sammenslutninger, eller synoder, for å få en viss kirkelig orden. Snart kom ordet *synode* til å bety et kirkesamfunn. På det meste var det 13 forskjellige norske, lutherske synoder i Amerika. Blant lutheranerne av ulike nasjonaliteter var det gjennom hele 1800-tallet stadig debatt om den relative makt og myndighet i menigheter, konferanser og synoder. Samtidig ble jo behovet for en samordning ekstra stort i en situasjon der de ikke kunne hvile seg til den konfesjonelle stat på noe område. Man måtte bygge kirke, kalle og tilsette prest, tilsette lærere for barna, arbeide for høyere utdanning, og særlig presteutdanning.

De første norske menigheter i Amerika etablerte seg på det de kalte "ekte luthersk kirkeordning" som innebar at menighetene valgte prest selv, og at alle menigheter valgte et eldsteråd som skulle virke i samråd med presten. Ved det første norske kirkemøtet, som treffende ble holdt i Luther Valley i 1850, vedtok man en grunnlov for den norske evangelisk-lutherske kirke i Amerika – og fastslo at Kirkens bestyrelse inntil videre skulle være synodal presbyteriansk, således at det hvert år skulle avholdes en Synode eller Kirkemøte, der er Kirkens øverste Autoritet. Synoden besto av samtlige geistlige, samt valgte representanter fra hver menighet som var forbundet i synoden.

Synodens oppgave var 1) At gi ve almindelige og specielle regler og Bestemmelser i alle religiøskirkelige Sager. 2) At dømme i sidste Instans i alle kirkelige Sager. 3) At udvælge en Superintendent blant dem med Kirken forenede Geistlige. 4) Blant Medlemmer at udvælge et kirkeraad bestaaende af ikke mindre end 2 geistlige og 4 Lægmand, hvilket Forhold bibeholdes naar Antallet formeres.

Det var superintendenten som ivaretok kirkestyret til daglig, og skulle gjennomføre Synodens regler og bestemmelser, våke over geistlighetensandel og embetsføring, og visiterer menighetene. Kirkerådet møttes to ganger årlig og hadde myndighet til å avgjøre alle religiøskirkelige saker.

Men det forhindret ikke at det under flere av lærestridighetene også ble diskusjon om grenseoppgangen mellom de geistliges læreembete og det åndelige prestedømme. Men det var uforståelig for de norsk-amerikanske synodene at man i Norge tviholdt på statskirkeprinsippet og embetsaristokratiet. Når man sammenlikner norsk og norsk-amerikansk kirkehistorie, blir man minnet om hvor mye av kirkeordningen og kirkeretten i Norge som faktisk har forutsatt den kristne stat og den kristne fyrste fra Konstantin til Harald 5.

EUROPEISKE KIRKEREFORMER I 1860-ÅRENE

Statskirke-ideologien møtte motstand også i Norge fra 1840-årene og utover. Ikke minst som en følge av et mer bevisst menighetsliv, og en ny forståelse av kirken som samfunn og fellesskap – og en helt annen forståelse for demokrati og lekfolkets rolle i kirken. Etter 1850 ble det innført kirkemøte og representative forsamlinger i en rekke lutherske nasjonalkirker i Nord-Europa. I Sverige fikk man i 1863 et kirkemøte bestående av 30 geistlige og 30 lekfolk, valgt ved indirekte valg. De tolv biskopene og Stockholms domprost var selsagte, samt to professorer fra hvert av de to teologiske fakulteter. Hvert stift valgte en prest. Lekfolk ble valgt av menighetsmøtene i hvert prosti. Kirkemøtet møttes hvert femte år. Både kongen og kirkemøtets medlemmer kunne foreslå forhandlingstema. Kirkemøtet hadde blant annet myndighet til å fortolke den gjeldende kirkerett, og de hadde som oppgave å velge formann i Svenska Kyrkans Mission. I rent teologiske og liturgiske spørsmål, som bibeloversettelse, salmebok, liturgi og katekisme, skulle de geistlige medlemmer først avgi betenkning – omtrent slik vårt bispemøte nå gjør.

I de tyske landskirkene ble det fra midten av 1800-tallet etablert både stiftssynoder og landsynode. Stiftssynodene besto av geistlige og lekfolk i likt antall – lekmenn var eldste eller fratrådte eldste. Landssynoden representerte landskirken og var øverste rettslige organ. Her møtte biskopene, samt noen prester og lekfolk utnevnt av landsfyrsten. Dessuten møtte dele-

gater fra de teologiske fakultetene, og til sist – flertallet av landssynoden som besto av valgte medlemmer i forholdsvis antall etter valgkretsenes størrelse. Blant delegatene – i tillegg til geistlige og lekfolk, var det også representanter fra både de teologiske og de juridiske fakulteter. Kirkeretten har stått atskillig sterkere i Tyskland enn i Norge, for å si det mildt.

Man kan trygt si at Den norske kirke mistet en historisk mulighet i 1869. Med et annet utfall ville vi fått en helt annen utvikling. Men lekfolkets engasjement lot seg heldigvis ikke stanse av politiske vedtak. I Norge ble det slik at de frivillige organisasjonene etablerte representative forsamlinger som man ikke klarte å få til i kirken. De frivillige kirkelige landsmøtene hadde som selvsagt premiss at lekfolk også skulle delta i kirkeledelsen – og at kirken skulle organiseres nedenfra og opp. I det ligger også et ekklesiologisk prinsipp, at kirken organiseres og blir til nedenfra og ikke ovenfra. Den norske kirke har altså hatt et usedvanlig stort engasjement blant lekfolket, selv om dette ble kanalisert i de frivillige organisasjonene innenfor kirken. Men man ga ikke opp tanken om et kirkemøte – og frivillige kirkelige landsmøter kom stadig med nye reformforslag – som ble nedstemt.

KIRKELIG MANNSTALL

I 1892 kom det enda en gang forslag om menighetsråd, menighetsmøter, stiftsmøter og kirkemøte. Her dukker et viktig punkt opp – spørsmålet om kirkelig manntall; det vil si både hvem som skal ha stemmerett, og hvem som er valgbare som kirkelige ombud. Da oppstår naturligvis problematikken rundt rettigheter, bekjennelsesplikt, kirketukt og så videre. Betingelsene for kirkelig stemmerett i 1892-forslaget var at man var mann, konfirmert, fylt 25 år, at man hadde ønske om å opptas i det kirkelige manntall, og at man skrev under på å være villig til å benytte stemmeretten og ta på seg de verv man eventuelt ble valgt til – i troskap mot Guds Ord og vår evangelisk-lutherske kirkes bekjennelse.

I DnK har vi vedtatt at dåpen er eneste medlemskriterium, og da kan i prinsippet ethvert døpt medlem i DnK ta del i kirkeledelsen og

velges til menighetsråd, bispedømmeråd eller kirkemøte. Men hva er begrunnelsen for kirkemedlemmenes deltakelse i kirkestyret? Her er det ulike syn, men det er viktig å reflektere over om denne medbestemmelse bygger på politiske eller ekklesiologiske premisser. Når lekfolk trekkes inn i kirkeledelsen, er ikke dette en del av deres folkelige, demokratiske rett, men på grunn av deres deltakelse i det allmenne prestedømme som kirkens dømte medlemmer. Likevel har mye av presset i retning av medbestemmelse og medansvar for lekfolket vært inspirert av politiske endringer og økt demokratisering. Og så lenge det er politiske organer som har hatt makten i kirken, er det ikke så underlig at det politiske elementet har vært sterkt til stede i norsk kirkeordningsdebatt, ikke minst blant dem som er vant til å tenke kun politisk.

FRA FRIVILLIG TIL LOVFESTET KIRKEMØTE

Etter unionsoppløsningen lød parolen: ”Et 1905 for kirken”. På samme måte som Norge var sluppet fri fra unionen med Sverige, måtte kirken slippe fri fra unionen med staten. Både de stadig gjentatte frivillige kirkelige landsmøter og organisasjonsmøtene krevde at staten måtte slippe kirken fri. Det er i den samme frihetsrusen at MF ble dannet. Reformvennene sto støttende bak opprettelsen av MF og så for seg MF som en avgjørende institusjon i den nye, selvstendige folkekirken. Det ble i 1908 etablert en ny Kirkekommisjon – som i 1911 led samme skjebne som tidligere kommisjonsforslag, denne gang fordi reformene ble nedstemt i herredsstyrene og amtsstyrene, altså av de kommunale organer der statskirken og folkekirken sto sterkt.

Gjennom det meste av 1900-tallet sto kirke-reformer på dagsorden i store deler av kirken. Det ble avholdt frivillige kirkelige landsmøter og etter hvert etablert et frivillig kirkeråd. Der hvor man ikke fikk formelle organer, fikk man etablere frivillige. Andreas Aarflot har i en rekke publikasjoner beskrevet reformbevegelsens historie, vår kirkestruktur og Kirkemøtets status og kompetanse (se for eksempel *Trossamfunn og folkekirke*, 1999; *Mot en selvstendig folkekirke*, 2007). Aarflot

har da også vært aktivt med i prosessen og de fleste komiteene og utvalgene fra midten av 60-tallet. La oss se litt på de konkrete forslagene om et Kirkemøte.

Det frivillige kirkerådets reformkommisjon (1965–69), ledet av Fridtjov Birkeli, kom med en detaljert liste over hvilke funksjoner Kirkemøtet burde ha, og hvordan sammensetningen skulle være. Forslaget den gang var et kirkemøte med 142 representanter, 70 utgjøres av bispedømmerådene og 70 velges av menighetsrådene, mens de to siste er representanter fra de daværende teologiske fakulteter (MF og TF). Kravene om et kirkemøte ble særlig sterke i 1976, kravet om et sentralt, representativt organ med omfattende uttalerett og en rettslig begrunnet vedtaksrett på områder som gjelder kirkens liv og ordninger, lære og gudstjenesteliv. I 1984 ble kravet oppfylt, og man møttes dette året til et siste frivillig kirkelig landsmøte, for å legge det ned og så komme sammen igjen som det første, lovfestede ordinære Kirkemøte. Hva skulle Kirkemøtets oppgaver være? Birkeli-kommisjonen hadde ramset opp en lang rekke oppgaver. Forslaget til den første kirkerådslederen, Per Vokso, står seg godt all sin enkelhet (1984): Kirkemøtet har tre oppgaver: Forvaltningsfunksjonen, tiltakslinjen og å tale på kirkens vegne. Det første offisielle Kirkemøtet definerte selv sin plass i kirken slik:

“Kirkemøtet springer også frem av menighetene og står i denne sammenheng som et sentralt organ for kirkens liv og virksomhet. Kirkemøtets oppgaver er å tjene nådemiddeforvaltning, evangelisering, undervisning og diakoni, slik at flest mulig mennesker kan omfattes av kirkens omsorg. Det er Kristi oppdrag med tanke på å bygge hans menighet, som er det grunnleggende prinsipp for det ytre, ordningsmessige sider av kirkens ledelse. Slik forstått er kirkestyre og myndighetsutøvelse rettmessige og nødvendige uttrykk for at kirken tar sitt ansvar for evangeliet alvorlig. Den hellige Skrift er eneste norm for tro og liv. Åndelig myndighetsutøvelse i kirken må skje ved at Guds ord gjøres gjeldende og får komme til uttrykk med sin egen stemme. Kirkemøtet skal tjene hele kirken med en myndighet som alltid må

prøves på Guds ord.” (KM sak 5/1984. Sitert fra Aarflot: *Trossamfunn og folkekirke*, s 117)

KIRKEMØTETS LEGITIMITET OG MYNDIGHETSOMRÅDE

I stat/kirke-utredningen fra 2002: *Samme kirke – ny ordning* påpekes det at Kirkemøtet har fått et stadig utvidet myndighetsområde. På flere sentrale områder er beslutningsmyndighet blitt delegert, for eksempel i forhold til liturgisaker, økumeniske saker, valg- og virksomhetsregler for kirkelige råd, kvalifikasjonskrav og tjenesteordninger for visse kirkelige stillinger og regler om bruk av kirken. Myndighet er imidlertid også blitt delegert til andre organer, blant andre biskopene og bispedømmerådene – men det er av stor betydning at Kirkemøtet har legitimitet i menighetene, blant annet sikret gjennom gode valgordninger. Harald Hegstad legger i sitt bidrag vekt på at den sentrale styring av menighetene må *kvalifiseres* og *begrenses*. Styringen må ikke bli så omfattende at den ikke gir tilstrekkelig rom for den enkelte menighet å forme sitt eget indre liv. Når Kongens kirkestyre blir borte, sier Hegstad, må enheter og organer på regional-kirkelig og sentralkirkelig hold forstås som størrelser som står til tjeneste for menighetene og fellesskapet av menigheter. I *Samme kirke – ny ordning* heter det: “Kirkemøtet er ikke generelt overordnet andre organer eller tilsatte i kirken (bortsett fra de sentralkirkelige rådene), på verken sentralt, regionalt eller lokalt nivå. Bare der Kirkemøtet uttrykkelig har fått denne typen myndighet, kan møtet treffe vedtak som er rettslig bindende for andre parter.” Men Kirkemøtet er tross alt noe mer enn summen av sokn, for å svare på et av de spørsmål som ble reist av Bakkevig III (*Kjent inventar i nytt hus*, 2011). Kirkemøtet representerer Guds folk – og det har sitt mandat fra menighetens fellesskap. Men vi må ikke være for opptatt av å begrense Kirkemøtets myndighet. Vi trenger et tydelig, kirkelig sentralorgan, men myndighetsutøvelsen må være legitim og må kunne kontrolleres. Kirkemøtet er blitt til delvis gjennom politiske prosesser og har også karakter av å være et demokratisk organ. Kirkemøtet er like fullt noe mer enn dette, og

dets autoritet og myndighet er også av åndelig art.

Formålet med opprettelsen av Kirkemøtet var først og fremst å tydeliggjøre og sikre Den norske kirke som trossamfunn, og å etablere et samlende, sentralkirkelig organ som kunne bidra til økt selvstyre innenfor rammen av statskirkeordningen. Sammensetningen av Kirkemøtet, og

hvordan dette velges, er også avgjørende for å sikre legitimitet. Kirkemøtets funksjon er enda viktigere når statskirkeordningen oppheves. Utgangspunktet er at DnK vil forstås både som trossamfunn og som folkekirke – og reformene skal bidra til at kirken bedre kan virke etter sitt formål: å være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.

BISKOPENES ROLLE I KIRKEMØTET

AV CHRISTOFER SOLBAKKEN, GENERALSEKRETÆR I BISPEMØTET
CHRISTOFER.SOLBAKKEN@KIRKEN.NO

Temaet for Vidar Haanes sitt bidrag oppfatter jeg på mange måter som en variant av Harald Hegstads bidrag. Der hvor Hegstad snakket om kirken som lokal og universell, har Haanes snakket om det som i Hegstads foredrag ble sagt å være ”imellom”, og da altså særlig den nasjonale kirkeorganisasjon som Kirkemøtet utgjør. Spørsmålet er om Kirkemøtet er ”mer enn summen av sogn”, noe jeg oppfatter at både Haanes og Hegstad svarer ja på.

For øvrig er jeg usikker på om glideskala-metaforen fra det lokale til det universelle, hvor all regional og nasjonal kirkestruktur plasseres ”imellom”, egentlig er særlig treffende. Poenget er jo at det universelle er til stede i det lokale, og at det lokale – altså *vi* – er forbundet med det universelle. Som tonaturlæren i kristologien henger det lokale og det universelle sammen samtidig, udelelig og uatskillelig. Derfor blir det ikke bare unødvendig, men også uholdbart, å gi den ene dimensjon forrang eller tyngde på bekostning av den andre.

Men dermed blir det også en påtrengende oppgave for det første å forstå og begrunne teologisk den delen av kirkeorganisasjonens om ikke er lokal og for det andre å beskrive hvordan kirken ytrer seg på forskjellig måte lokalt og supralokalt.

Rent organisatorisk vil man selvsagt måtte forstå Kirkemøtet som et integrerende og sammenbindende organ for Den norske kirkes menigheter. Og jo mer kirken fremstår som en egen og enhetlig korporasjon til forskjell fra stat og kommune, desto mer press blir det i retning av å styrke den vertikale integrasjon. Faren er – som både Hegstad og Haanes har gitt uttrykk for, og som jeg slutter meg til – at denne integrasjonen blir *for* sterk, og at kirken blir monolittisk og hierarkisk. Det som har kjennetegnet Den norske kirkes organisering til nå, er nettopp svak vertikal integrasjon og utstrakt fordeling av makt, ansvar og oppgaver på organer og embeter med stor grad av selvstendighet og uavhengighet. Denne maktfordeling må ivaretas og videreutvikles i en ny rettslig situasjon

Denne organisatoriske støttefunksjonen kan neppe gis noen genuin teologisk begrunnelse. Det blir et spørsmål om praktisk hensiktsmessighet. I seg selv ligger det heller ikke her noen ansatser til å forstå Kirkemøtet som noe mer og noe utover de sokn som – indirekte gjennom bispedømmerådene – utgjør Kirkemøtet.

Når Kirkemøtet likevel er mer enn summen av sokn, vil jeg si at det henger sammen med at også den lokale kirke er mer enn den lokale kirke. Forkynnelse og sakramentsforvaltning springer ikke ut av den lokale forsamling som funksjoner av denne, men tilføres den lokale forsamling utenfra og knytter den lokale forsamling sammen med et verdensvidt fellesskap av menigheter. Ikke bare det: Ord og sakrament forbinder den lokale forsamling sammen med Guds virkelighet som går ut over tid og rom.

Den lokale forsamling er alltid lokal. Men den lokale forsamling som ved Ord og sakrament kvalifiseres som kirke, innveves med det i noe universelt. På en eller annen måte finner vi derfor tjenesten med Ord og sakrament ”imellom” det lokale og det universelle – naturligvis ikke slik at den universelle kirke identifiseres og lokaliseres i presteembetet; da ville vi samtidig ha utlignet spenningsforholdet. Men kanskje heller slik at biskopen av Gud og kirken – om vi kan si det slik – er satt til å ivareta og se til de dimensjoner ved kirken som gjør kirken til kirke; dvs. noe samtidig lokalt og universelt.

FRA BISPESYNODE TIL KIRKEMØTE

Haanes beskrev en historisk utvikling fra bispesynoder til kirkemøte og viste med det at kirken har vært ledet av prester, biskoper og lekfolk. Forholdet dem i mellom har variert betydelig. Skal jeg prøve meg på en liten oppsummerende spissformulering, og samtidig tillate meg å begrense perspektivet til Skandinavia de siste par hundre år, må det bli slik at vi har gått fra et system hvor presten ledet kirken og i dette fikk hjelp av et kristelig råd, til et annet system hvor rådet leder og styrer kirken og i dette får bistand av prest og biskop. Ledelsesansvaret i siste instans, og fordeling av roller og oppgaver, synes mao. å ha byttet plass.

Men ikke bare det: Der hvor det før var en slags arbeidsdeling, har vi nå en like klar og tydelig samling av oppgaver og ansvar i styringsorganets mandat.

Dette *kan* selvfølgelig beskrives som en form for marginalisering av prestedtjenesten på bekostning av rådslinjen: Prestestyret er erstattet av folkestyre, også i kirken.

Jeg tror imidlertid det *er* en for enkel konklusjon. Kirkeordningen er episkopal-synodal. Det innebærer at prest og biskop fortsatt har en plass i kirkestyret. Men hva er nærmere bestemt prestens og biskopens rolle i kirkestyret? Og hvordan skal denne ledelsesrolle utøves?

SITUASJONEN I DAG

Situasjonen i dag er grovt sett den at Kirkemøtet utgjøres av bispedømmerådene. I bispedømmerådene er biskopen medlem på lik linje med de øvrige valgte medlemmene.

Nesten. For biskopen alene gjelder at bispedømmerådets møter ikke er beslutningsdyktig uten hennes nærvær. Selv om biskopen ikke er leder av bispedømmerådet, er hun samtidig et nødvendig medlem.

Det er altså som medlemmer av det regionale bispedømmerådet at biskopen – også preses - har plass i Kirkemøtet – igjen på like vilkår som de øvrige delegater, hvilket innebærer tale og forslagsrett. Det er kun i regler for valg til kirkelige organer at det er ulike betingelser for biskop, prest, lek tilsatt og valgt lek representant.

Biskopene opptrer heller ikke som noen egen gruppe i Kirkemøtet. Det har vel heller aldri vært foreslått seriøst å dele Kirkemøtet i to kammer eller to hus. Men Kirkemøtet har vedtatt en forretningsorden som innebærer at enkelte saker skal behandles i Bispemøtet før det kan behandles i Kirkemøtet. Men dette er en prosedural innretning.

Kirkens ordning rommer en rekke kompromisser, og modellen med ”embete og råd” avspeiler en balansering mellom ledelses- og styringsansvar gitt til biskop og prest på den ene siden og til et valgt organ på den andre siden. Kompromisset utdypes ved å si at presten står både ”i og overfor menigheten; dvs. både er en

del av menigheten og gitt et oppdrag på menighetens vegne, men også samtidig representerer noe som er sendt til menigheten utenfra.

Biskopen er satt til å utøve tilsyn med kirken, dens prester og ansatte, menigheter og styringsorganer. Tilsynstjenesten er imidlertid begrenset til biskopens tjenestedistrikt som er bispedømmet. Det er altså ingen biskop som fører tilsyn med Kirkerådet og Kirkemøtet. Kanskje er det tenkt at disse organer skal føre tilsyn med seg selv? Hvem påser evt. at disse organene ”utfører sitt arbeid i lojalitet mot den evangelisk-lutherske lære”, slik de er pålagt i kirkeovens § 28?

Gjeldende ordning innebærer at det er Kirkemøtet som avgjør endelig i alle saker. Her kan biskopene i prinsippet komme i mindretall i en votering.

Det er ikke helt uproblematisk at biskopene nedstemmes i enkelte typer saker. Dette henger sammen med nettopp innholdet i bispetjenesten – nemlig å se til læren.

Her oppstår et dilemma. Dilemmaet består i at dette *læreansvaret* – som riktignok ikke er noe magisterium (læreembete) – må gis anerkjennelse samtidig som biskopene eller Bispemøtet neppe kan gis noen vetorett. Dette dilemmaet kan neppe oppheves, men kan ivaretas gjennom ansvarlige prosedyrer for saksbehandling.

Det kan selvsagt *også* tenkes ivaretatt – i hvert fall i noen grad – ved at Kirkemøtet utvikler og fastsetter en bestemt fordeling av saker mellom Kirkerådet og Bispemøtet. Kirkemøtet, som kirkenes øverste representative organ, må stå fritt til å organisere sitt arbeid og må kunne velge å forholde seg til flere forberedende organer.

Dette er kanskje blitt enklere etter at bispeembetet nå er blitt synodalt. Med grunnlovsendringene i 2012 har det oppstått en helt ny situasjon hva angår bispetjenesten i Den norske kirke. Fra reformasjonen av har biskopene bistått Kongen i hans kongelige eller landsfyrstelige kirkestyre. Gjennom biskopene styrte og ledet

kongen kirken. Nå har vi fått en ordning hvor biskopene tilsettes av Kirkerådet. Konsekvensen er at kongen er erstattet av synoden, hvilket innebærer at vi har fått et synodalt forankret bispeembete.

FRA KONGELIG TIL SYNODALT BISPEEMBETE

Hva som er luthersk lære om det kirkelige embetet, har det alltid stått strid om. Det gjelder i stor grad også bispeembetet, fordi bispeembetet tradisjonelt er definert som prestedtjeneste med tilleggsoppgaver. Særlig har det dreid seg om bispeembetet er ”nødvendig” på samme måten som vi sier at prestedtjenesten er det.

Jeg kan ikke gå mye inn på dette nå, men må understreke at det må skjelles mellom nødvendigheten av en *episkopal struktur* med bispedømmer og bispeembeter pdes., og nødvendigheten av et *tilsyn* med kirkenes tro slik den uttrykker seg i kirkenes liv og leveres videre til nye generasjoner, pda. At den episkopale *strukturen* ikke er nødvendig, tror jeg alle er enige om. Hvorvidt en *tilsynstjeneste* er nødvendig, eller bare et gode, kommer antakelig litt an på hvordan man forstår tilsynet.

Uansett mener jeg det er umulig å tenke seg tjenesten med ord og sakrament på en slik måte at den kan sektoriseres og funksjonaliseres. Derfor er også bispetjenesten en kirkeledende tjeneste, på samme måte som prestedtjenesten er en menighetsledende tjeneste.

Det gir også føringer for hvordan vi kan tenke om forholdet mellom biskop, Bispemøtet og Kirkemøtet. Setter vi noen til å være ledere på denne måten, må de få lov til å utøve ledelse. Vi må til og med kunne forvente at de utøver ledelse. Biskopenes lederrolle er derfor av en annen type enn den som Kirkerådets leder har. Og det henger sammen med det vi før var inne på, om hva som gjør en lokal forsamling til et uttrykk for den universelle kirke.

Tilbud

Roll ups 3 for 2

Roll up Standard

Pris pr. stk: Kr. 995,-

Pris for 3 stk: Kr. 1.990,-

Roll up Design

Pris pr. stk: Kr. 1.290,-

Pris for 3 stk: Kr. 2.385,-

Leverert ferdig montert med praktisk bæreevneske.

Frakt Oslo: Kr. 100,- per bestilling. Frakt resten av landet: Kr. 200,- per bestilling.

Gjelder trykk fra ferdig PDF-fil. Tilbudet gjelder bestillinger mottatt til og med 31. mai 2013.

Alle priser er oppgitt eks. mva.

Bedriftstrykkeriet

- Leverandør av trykksaker siden 1974 -

Tvetenveien 162 • 0671 Oslo • Tlf. 22 76 09 70

post@bedriftstrykkeriet.no • www.bedriftstrykkeriet.no

KIRKEMØTETS MYNDIGHET OG SKRIFTBASERTE BEGRUNNELSE

AV PAUL ERIK WIRGENES, AVDELINGSDirektør I Kirkerådet
PAUL.ERIK.WIRGENES@KIRKEN.NO

Tittelen som ble gitt meg for denne responsen, bærer i seg en umulig utfordring. Mange har i århundrenes løp forsøkt å bygge en kirkelig organisering og oppgavefordeling ut fra de nytestamentlige tekstene. Når Kirkemøtet har gitt en bestilling om at det i tilknytning til det videre arbeidet med Kirkeordning skal føres en grundig ekklesiologisk samtale, er det ikke for å gjøre enda et umulig forsøk på dette, men for at arbeidet med Kirkeordning skal være i dialog med en faglig forankret teologisk refleksjon om kirkens vesen og kirkens oppdrag.

ET KIRKEMØTE, LODDKASTING ELLER URIM OG TUMMIM?

I kirkesamfunn som har vektlagt en synodal kirkeforståelse har man ofte vist til Apg 15 og det første kirkemøtet. Tidlig i kirkens historie søkte man "å gå sammen" for å finne løsninger på felles spørsmål i den kristne kirke. Det har også vært vist til de gammeltestamentlige paktsslutningsfestene hvor Guds folk sammen tydeliggjorde sin tro og hvem de ville følge. Men å gå fra denne type tekster til å gi føringer på en spesielt bibelsk kirkeorganisasjon er et særdeles langt stykke vei å gå. Vi kunne jo like gjerne hentet opp andre tekster som modeller for oppgaveløsning i den tidlige kirke som for eksempel valg av apostel ved lodd-trekning eller vi kunne søke å gjenoppta øversteprestens praksis med urim og tummim som hjelp i vanskelige avgjørelser. En del ting kan sikkert avgjøres noe enklere (og langt mer kostnadseffektivt) men en slik metodikk for å strukturere en bibelsk kirkeorganisasjon er rett og slett ikke farbar.

KIRKEMØTET 2013

I framlegget til Kirkemøtet om ny Kirkeordning heter det innledningsvis i kapittelet om "Grunnlaget i skrift og bekjennelse":

Det er en utbredt forståelse blant de lutherske kirkene at kirkeordningen i stor grad er et spørsmål om hensiktsmessighet. De lutherske kirkene i verden har tilrettelagt kirkeordningen på ulike måter. Det er ikke mulig å utlede ett bestemt organisasjons- eller ledelsesmønster ut fra de bibelske skriftene. Skrift og bekjennelse vil likevel gi føringer for kirkeordningen ved at kirkens konkrete ordninger i størst mulig grad må tjene kirkens egenart og oppdrag. Det tilsier at hensynet til kirkens sentrale oppgaver og de rammer som nasjonens lovverk setter, er viktige elementer i formingen av kirkens framtidige organisasjon. (KM 05/13, s 9)

TEKSTER OM KIRKEN OG KIRKENS KALL

Skal man først lete etter tekster å føre en dialog med når det gjelder kirketenkning, er selvsagt både Apg 15 og de dynamiske bildene som brukes på kirken i evangeliet og i brevene, spennende samtalepartnere. Det være seg bildet med vintreet og grenene i Joh 15, legemetanken i 1 Kor 12 par og tekster som 1 Pet 4,10 o.a. Først og fremst trenger vi å hente fram tekster som tydeliggjør de oppgavene enhver kirkeorganisasjon er til for å betjene, tekster som tydeliggjør oppdraget om å være Jesu vitner, gjøre mennesker til disipler ved å døpe og lære å holde alt det Jesus har sagt osv. Vi bør også merke oss den intense vektleggingen av søskenkjærlighet og

enhet mellom de troende, som går som en rød tråd gjennom foraningene til disiplene og til de første menighetene.

Ingen av disse tekstene gir oppskrifter for en kirkelig organisering. Noen utfordringer skal vi likevel ta med oss: De nytestamentlige bildene på kirken uttrykker en tenkning hvor alle er viktige, og alle har roller for at kirkens kall skal virkeliggjøres. Kirken er ikke en tjenesteytelsesorganisasjon som religiøse tjenester for en gruppe mottagere eller brukere. Det er et "alle dømte" som ansvarliggjøres i Jesu Kristi kirke.

Jesu valg av modeller for disiplene skal gjøre oss ydmyke i forhold til hvem som er først og sist, og hvem som er sterke, og hvem som er svake. Også her skal vi ha med oss at Jesus bruker barna som eksempler på disiplerskap. Slike tankerekker står som et kritisk korrektiv og utfordring til ethvert hierarki og maktstruktur – særlig de kirkelige.

REFORMASJONENS DEMOKRATISERING AV TRO OG ET MAKTKRITISK ELEMENT

Også sentrale temaer fra reformasjonen er viktige samtalepartnere i arbeidet med kirketenkningen. Det være seg vektleggingen av forkynnelsen og undervisningen. Det være seg demokratiseringen og myndiggjøringen av alle dømte i relasjon til tros- og livsspørsmålene. Det være seg vektleggingen av den enkelte kristnes ansvar for tro og liv og det maktkritiske perspektivet som ligger i denne ansvarliggjøringen.

Heller ikke fra reformasjonen er det mulig å gi et tydelig svar på hvordan kirkens organisasjon bør være, eller hvilke roller et synodalt element skal ha i kirkeordningen.

KIRKEMØTET OG DEN SYNODALE STRUKTUR FORSTÅTT UT FRA ET HENSIKTSPERSPEKTIV

Så langt har mitt innlegg hentet opp bruddstykker som etter min mening har relevans for et videre arbeid med Kirkeordning. Jeg mener samtidig at det ikke er mulig å utlede fra hverken Bibel eller bekjennelse en kongregasjonalistisk eller en episkopal eller en synodal kirkeorganisa-

sjon. Det kan argumenteres godt for å trekke viktige elementer i alle disse tradisjonene inn i det videre arbeid med kirkeordning.

I tillegg til å ivareta sentrale føringer for kirkens kall og funksjon fra skrift og bekjennelse er det primært hensiktsmessighetsproblemer og strategiproblemer det må arbeides med når det gjelder hvilke saker som skal behandles hvor i kirkeorganisasjonen.

Som et hovedperspektiv i nær sagt samtlige Kirkemøter som har behandlet kirkeordningen, ligger fokuset på menigheten og at det er det lokale nivået som er det sentrale stedet i vår kirke – og i vår kirkeorganisasjon. Hovedspørsmålet til de ulike organer er på hvilken måte de bidrar til kvalitet og god oppgaveløsning på det utøvende nivå.

Jeg vil i det følgende nevne noen punkter for å tydeliggjøre det synodale elementet i kirkestrukturen:

- 1) Dagens Kirkelov har følgende bestemmelse om Kirkemøtet: *Kirkemøtet skal ha sin oppmerksomhet henvendt på saker av felles kirkelig karakter og ellers på alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige liv i menighetene, og det skal fremme samarbeidet innen Den norske kirke. Som øverste representative organ i Den norske kirke fastsetter Kirkemøtet alle gudstjenstlige bøker i Kirken. Kirkemøtet skal verne og fremme samisk kirkeliv og ivareta Den norske kirkes internasjonale og økumeniske oppgaver.* (Fra § 24). Det er naturlig at Kirkemøtet ut fra dagens rolle og behovene i en framtidig Kirkeordning utvikles til å ha normgivende funksjon for Den norske kirke og være det øverste representative organ for Den norske kirke
- 2) De synodale strukturer skal tilpasses og prøves på sin relevans for kirkens arbeid og er primært å forstå som en støttestruktur i kirken. Det er ikke ønskelig at de nasjonale organer blir for omfangsrike og ressurskrevende. Det er en rekke oppgaver som skal løses lokalt, som vil ha behov for en fagutvikling og en plan og metodeutvikling som tjenlige ressurser for det lokale arbeidet. Eksempler på dette er planverk og ressurser

for trosopplæring, diakoni, liturgikk, kultur, osv. Synoden er også et naturlig feste for samisk kirkeliv.

- 3) Det er en rekke oppgaver som trenger et nasjonalt nivå for å forvaltes godt. Det være seg internasjonal og mellomkirkelig kontakt, samfunnskommunikasjon, statistikk og fellesløsninger osv. Det er nødvendig at de synodale strukturer også i forvaltningen av disse nasjonale ansvarsområdene har høy bevissthet om den lokale kirkes utfordringer og behov.
- 4) De synodale strukturer i Norge har en samvirkekarakter som ofte nevnes som en særegen norsk løsning. Tradisjonelt har dette samvirket gått under betegnelsen ”embete og råd”. Konkret innebærer det at sokneprest sitter som prest i menighetsrådet som fullt medlem; tilsvarende sitter prost, eller

en av prost oppnevnt, i Fellesrådet. Biskopen sitter i bispedømmerrådet. Dette rådet er ikke beslutningsdyktig uten at biskopen er til stede. Kirkerådet består av 15 medlemmer hvorav preses og 4 prester. I Kirkemøtet sitter alle biskopene med alle rettigheter, samt en av prest fra hvert av bispedømmene. Dette gjør at de demokratiske organene er et godt uttrykk for kirkens samlede styringskompetanse. Når det gjelder lære- og liturgi-spørsmål, er det utviklet et eget regelverk som skal sikre både Bispemøtet som læreorgan og Kirkemøtet som kirkens øverste demokratiske organ. Personlig ser jeg dette regelverket som en klok balansering av både makt og kompetanse. En slik struktur vil også kunne motvirke at det bygges opp flere parallelle organer og sekretariater med overlappende mandat og oppgaveportefølje.

Nina Karin Monsen

SORG OG LIDENSKAP

Filosofiske refleksjoner

349,-

Sorg og lidenskap er en annerledes sorgbok. Forfatteren byr modig på seg selv på godt og ondt og avslører både sin svakhet og styrke i møte med sin høyst personlige sorg.

Midt i sorgen makter hun å reflektere over de store spørsmålene som er knyttet til liv og død og forpliktende samliv mellom mennesker på en måte som skaper gjenkjennelse, utfordrer til ettertanke og innbyr til kritisk dialog. Boken er båret av en intens tro – ikke bare på livet – men på Gud og det gode, og den er skrevet med sterk og ekte lidenskap.

PRESTEFORENINGENS GENERALFOR- SAMLING OG MENIGHETSRAADENE

REDAKSJONELL ARTIKKEL

1923, S 492-494

Da denne artikkelen ble skrevet hadde menighetsrådene nettopp blitt innført i Den norske kirke gjennom Lov om menighetsråd av 1920. Artikkelen viser at diskusjonen om hvilken vekt som skal tillegges rådernes rolle i forbindelse med ansettelse, ikke er av nyere dato.

Vi forstaar saa godt den gode hensigt biskop Støren paa prestemøtet i Bergen hadde med sit indlæg ang. menighetsraadene – at han vilde vareta Nord-Norges tarv. Men vi beklager allikevel den aktion som blev reist mot menighetsraadene, og som gikk ut paa at de fikk for meget at si ved presteansettelser. For det første vil vi herom si, at loven om menighetsraad er for ny til at man kan uttale nogen offentlig dom om dens virkninger. La der dog gaa nogen tid først. For det andet mener vi det er en daarlig gjerning at kaste sten paa disse raad, fordi de med iver har tatt p den opgave at skaffe menighetene gode prester som baade staar paa den gamle trosgrund og er i sin bedste alder. Det er vel saa at der i dette arbeide av og til vises uforstand og mangel paa skyldig hensyntagen til ældre ansøkere, likesom ukjendte ansøkere kan bli forurettet. Men bispene har adgang til at paatale saadanne tilfælder naar de indtræffer og gjøre sin indflydelse gjældende i departementet for en retfærdig fremgangsmaate ved ansættelsen uten at stille den hele ordening i gapestokken.

Endelig bør man huske paa at menighetsraadene kun faar sig fremlagt den snauv foretegnelse over ansøkernes navne. De er da, hvis de vil handle samvittighetsfuldt, simpelthen nødt til at indhente underhaandsoplysninger, og ingen

kan fortænke dem i at de da henvender sig til dem som de har tillid til. At der ogsaa her kan ske misligheter, skal villig indrømmes, men der er ingen grund til at tale om at man har faat sin stemmegivning “diktert” eller til at fælde almene domme ut fra enkelte tilfælder.

Det er ret nok at menighetsraadene efter loven er “raadgivende” ved presteansettelser. Men denne raadgivende stilling blir fuldstændig illusorisk, hvis ikke et nogenlunde enstemmig “raad” som regel skal bli fulgt. Ja det er nær paa usømmelig at spørre om raad hos et styre av ansvarlige voksne mennesker hvis forutsætningen skal være den at det er fuldstændig paa det løse om vedkommende myndighet vil ta noget hensyn til dette raad eller ikke.

Der er en ubøielig logik i tingene. Har man først git menighetsraadene denne ret, saa vil den ikke minke, men vokse. Bisp og Kirkedepartementet faar gjøre sit bedste for at averge de værste misgrep – saa er jo ogsaa faktisk skedd – men saken selv vil gaa sin gang. Det er menigheten som skal ha presten, og den bør ogsaa gjennom sit lovlige organ ha en avgjørende indflydelse paa hvem der skal bli dens prest.

Menighetsraadene er kirkeorganisationens grundmur. Det er en ny institution, og den har sine barnesygdommer. Den vil etterhaanden

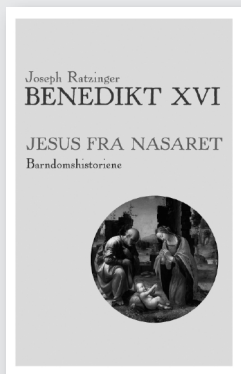
vokse til større modenhet. Men skal det ske, maa den ikke svækkes ved utidig kritik, men styrkes ved at der appelleres til dens ansvarsfølelse. Vi skal ha frie menighetsraad, ikke saadanne som føler sig under formynder. Men bedst styrkes grundmuren i sin funktion, ved at den hele bygning reises. Fremforalt trænges et kirkeraad, som kan samle det spredte og i kirkelig aand vareta baade de enkelte menigheters, landskirkens og geistlighets interesser. Men ogsaa naar vi faar et saadant, maa det gjælde som en grundregel at man ikke ved presteansættelse skal avvike fra menighetsraadets indstilling uten der er ganske særlige grunde for det.

Et spørsmaal er det dog naar nu menighetsraadene faktisk faar en meget stor indflydelse paa prestevalget – om det ikke, alle betænkeligheter

tiltrods, blir det eneste rette at alle dokumenter forelægges dem, ikke bare ansøknernes navne. Som forholdene nu er indbyr selve ordningen til at gjøre bruk av ukontrollerbare underhaandsoplysninger.

Hvordan nu dette maatte bli, saa er vort syn paa denne sak den at menighetsraadenes indflydelse paa presteansættelserne ikke bør svækkes, men maalet bør være at de opdrages til at nytte sin indstillingsret under et større ansvar og med en klarere forstaaelse baade for den hele landskirkes tarv og for de hensyn som de enkelte ansøkere, ogsaa de ældre og de ukjendte, med rette har krav paa. Det er den eneste vei som fører fremover, og vi har ingen grund til at tro at ikke menighetsraadene i det lange løp selv skulde forstaa dette.

Joseph Ratzinger
BENEDIKT XVI
JESUS FRA NASARET
Barndomshistoriene
249,-

Denne tredje boken til Joseph Ratzinger/ Benedikt XVI fullfører hans biografi om *Jesus fra Nasaret*. Barndomshistoriene er å forstå som en prolog til de to foregående bøkene *Jesus fra Nasaret: Fra dåpen i Jordan til forklarelsen på berget* (2007) og *Jesus fra Nasaret: Fra inntoget i Jerusalem til oppstandelsen* (2011).

SØNDAGSTEKSTEN

TORBJØRN HOLT - PÅL KRISTIAN BALSTAD - SJUR ISAKSEN

5. SØNDAG I PÅSKETIDEN - 1. MAI

6. SØNDAG I PÅSKETIDEN

5. SØNDAG I PÅSKETIDEN

28. APRIL 2013

Prekatekst: Joh 17,6–11

*Lesetekster: 1 Kong 8,12–13.27–30 eller Apg
11,1–18; Ef 2,17–22*

Liturgisk farge: Hvit

Å VÆRE ETT...

Disse linjene skrives noen timer før den nyvalgte pave Frans har sin innsettelsesgudstjeneste på Petersplassen i Roma, og tre dager før den nyutnevnte Justin Welby innsettes som erkebiskop av Canterbury. To nye ledere av verdens fortsatt svært splittede kristenhet starter sitt offentlige virke disse dagene og minner oss om hva som er oppnådd, og hva som fortsatt gjenstår når det gjelder kirkelig enhet. For alle de som i tiår har jobbet og strevet for kirkelig enhet gjennom et uttall av kirkelige prosjekter innen tro og kirkeordning, økumeniske dialoger, praktisk diakoni og internasjonalt samkven, kjenner ofte på trøtthet fordi den økumeniske prosessen ikke har

nådd lengre enn den har. På tross av tilbakeslag trenger vi å minne oss om at mye er oppnådd i form av nærhet, personlig kjennskap, vennskap og gjensidig forståelse mellom adskilte kirker. Akkurat som den avgåtte paven og den avgåtte erkebiskopen av Canterbury fant hverandre, må vi håpe at deres etterfølgere også finner tonen, men også at de finner hverandre i en stadig dypere erkjennelse av felles tro. Gjennom hundre år med den økumeniske bevegelse er mye oppnådd i form av felles formulert tro og teologi, gjennom en lang serie av økumeniske læredokumenter. Samtidig er nye splittende linjer blitt trukket ved at ulike spørsmål får ny aktualitet og besvares og løses på ulike måter av ulike kirker. Svært mye er fortsatt ugjort i enhetsarbeidet, og den globale kirke fremstår fortsatt som splittet for verden.

Men mye er også oppnådd. Ikke minst har mange mennesker kommet hverandre nærmere gjennom det økumeniske arbeidet. Fordommene er mange steder mindre. Kunnskapene om hverandre større. Lutheranere deler kirkefelleskap med den nye erkebiskopen av Canterbury, og våre kirker i England og Norge ber for den nye paven. Vellykket økumenikk begynner i vennskap. Gjennom det kan Guds adskilte barn møte hverandre igjen.

Likevel: Jesu yppersteprestlige bønn som dagens tekst er hentet fra, minner oss på kraftfull måte om hva som er basis for all enhet i kirken.

Det dreier seg ikke først og fremst om politisk eller administrativ alliansebygging, kirkelig globalisering, vellykket kirkeøkumenikk eller personlig vennskap og affinitet.

Tekstutdraget i denne prekeneteksten for 5. søndag i påsketiden kulminerer i en intens og sterk bønn fra Jesus om enhet mellom hans troende. Jesus beskriver på intenst vis forholdet mellom Sønnen og Faderen, og forholdet mellom Jesus og alle dem som tror på ham, så vel som forholdet de troende imellom. Forholdet mellom de troende gis sin dybde og tyngde gjennom forholdet mellom Faderen og Sønnen: *Bevar dem i ditt navn, det navnet du har gitt meg, så de kan være ett, slik som vi er ett.* Det er fra Gud vår enhet kommer. Den er gitt i dåpen og i troen, og leves ut i kirkens fellesskap med stadig større synlighet. Men den er altså gitt. Den er ikke noe vi skal produsere gjennom kløktige strategier eller dyp-sindige teologiske prosesser. Enheten mellom de troende er som enheten mellom Faderen og Sønnen. Sterkere kan ikke noe sies.

Derfor er enhet mellom de troende grunnleggende. Ikke fordi den skal produseres, det har Gud selv allerede gjort, men den skal realiseres og leves ut, som Jesus sier selv i versene etter vår perikope ”for at verden skal tro”. Derfor skal enheten også gis synlighet. Men den blir altså ikke til gjennom vår egen kraft og våre egne initiativ. En splittet verden trenger at Jesu venner står sammen, som et tegn og som et forbilde.

I en verden som på tross av galopperende globalisering, internasjonale medier som forteller hverandre om hva som skjer i verden, sekunder etter det skjer, økende økonomisk samhandel og bedre språkkunnskaper, fortsatt er splittet, urettferdig og hvor millioner og milliarder stadig lever i fattigdom, trengs budskapet om enhet mer enn noensinne. Vi trenger også å bevisstgjøre oss på det i våre menigheter hvor ubetydelige spørsmål ofte fyller alt for mye av oppmerksomheten. De som deler troen på Jesus, er ett. Enheten skal leves ut i fellesskap og i solidaritet. Vi er brødre og søstre fordi vi har en felles Bror og en felles Far.

1. MAI

1. MAI 2013

Prekenetekst: Matt 20,25–28

Lesetekster: 2 Mos 2,23–25;3,7–10 / Jak 5,1–6.

Liturgisk farge: Grønn eller kirkeårets farge.

TIL DAGEN

Dagen har sine røtter i arbeiderbevegelsens kamp for bedre arbeidsvilkår på slutten av 1800-tallet. Da var særlig 8-timers arbeidsdag en viktig profil. Siden da har dagens preg utviklet seg, men setter fortsatt fokus på solidaritet og rettferdighet i samfunn og arbeidsliv.

TIL TEKSTEN

Teksten bærer et perspektiv på Gud, på hvem Jesus er. Teksten illustrerer et sterkt forbilde i hvordan Gud stiller seg ved siden av de svakeste. Selv om ikke Jesus gjennom fortellingen tar avstand fra slaveordninger og verdens urettferdighet, så forteller den om at Gud identifiserer seg med verdens svakeste. Jesus stiller seg på linje med slaven.

En omsorgsfull mor taler sønnenes sak i møte med Jesus. Moren henvender seg til Jesus som talsmann for familien. Hun fører en himmelsk forhandling om sønnenes salighet. Jakob og Johannes nevnes ikke med navn i Matteusevangeliet, slik som i parallellteksten hos Markus (Mark 10,35–45). Det er moren deres, som på vegne av sønnene fører samtalen. I Markus-evangeliet gjør sønnene det på egne vegne. I begge tekstene reagerer de ti andre disiplene med sinne, og jeg forstår det som en reaksjon på at de gjorde krav på posisjon. Det provoserte da, og det provoserer i dag.

TORBjørn HOLT
SJØMANNSPREST/DAGLIG LEDER
SJØMANNSKIRKEN I LONDON
TORBJORN.HOLT@SJOMANNSKIRKEN.NO

TEKSTENS SAMMENHENG

Hele kapitlet er en fortelling om Guds rike og kommer i forkant av palmesøndagshendelsen. Kapitlet er delt i fire, med en lignelse, et utsagn, en disippelfortelling og en helbredelse av to blinde. På denne måten forstår jeg det slik at Jesu budskap om Guds rike står i sammenheng med både hans død, oppstandelse og proklamasjon av at Guds rike allerede er i verden, ved helbredelsene. På denne måten bekreftes gudsriketanken med et “allerede – ennå ikke”. Guds rike er til stede midt i denne verden – og Guds rike bærer med seg håp for verden.

Dessuten får en forståelsen av at i Guds rike er samfunnsordningene annerledes enn i vår verden. Gjennom lignelsen om arbeiderne i vingården presenterer Jesus et annerledes lønssystem i Guds rike, og i vår tekst er også ordningen å forstå annerledes. Tjeneren fremsettes som forbilde og som den som skal løftes opp.

TIL PREKEN

Hvorfor skal man ha gudstjenester på 1. mai? Og hva skal kirken si? Er det kun de “røde” prester som skal bestige prekestolen under taket denne dagen, eller kan prester av alle farger la sitt politiske engasjement dundre ut over menigheten?

Luther var generelt skeptisk til å blande politikk og religion, og skapte dermed fundamentet for toregimentslæren. Erfaringsbasert ekklesiologi kan vi kanskje belegge hans regimentslære med: Kirken som politisk maktaktør. Også i dag har vi regimer som styres av religiøse ledere, ofte basert på diktatur eller noe tvilsomt demokrati. Er det å gå i den samme fellen å la kirkeklokkene ringe inn til gudstjeneste 1. mai? Jeg tror ikke det. Jeg tror at kirken har en viktig oppgave i samfunnsdebatten – til å belyse og løfte opp viktige verdier i vårt samfunn.

Uansett politisk farge på presten denne dagen synes jeg det er av betydning at gudstjenesten bærer preg av en respekt for det denne dagen representerer. Kirken forvalter langt mer enn et politisk parti eller retning; det gir kirken et stort ansvar. Det er fint å feire 1. maigudstjenester for å løfte opp solidaritet og nestekjærlighet, løfte

opp gode verdier midt i en verden som higer etter profitt og effektivitet, løfte opp barmhjertighet, midt i en verden av urettferdighet – og ikke minst: løfte opp håpet som vi møter i evangeliet.

Med prekenteeksten synes jeg det er spesielt to aspekter som er viktig å holde frem. Det er første er gudsbildet, og det andre er Guds menneskesyn.

GUDSBILDET

Gjennom Jesu liv viste han oss hvem Gud er. Gjennom undervisning, underfortellinger og møter med mennesker gir Jesus oss et bilde på hvordan Gud forholder seg til oss i dag. Som flyktning, lærer, venn og medmenneske erfarte han med kropp og tanke hvordan det er å være menneske. Som menneske ble han en tjener for sine medmennesker; i sin hellighet bøyer han seg ned og vasker føtter, og han blir opphøyet ved å løftes opp på korset. Slik lider Gud med alle lidende i verden. Slik gjør Jesus seg til ett med all lidelse i verden. Slik får inkarnasjonen et nytt aspekt. Ikke bare blir det guddommelige menneskelig, men det menneskelige får en fattigmanns ansikt, en lidendes kropp og en smertelig opplevelse av verden. Så brutalt, så menneskelig! Gud som tjener handler om at han identifiserer seg med alle mennesker, uavhengig av rang og sosial status.

GUDS MENNESKESYN

Prekenteeksten fremsetter en problemstilling som vi kjenner igjen i fra vårt samfunn, fra vår historie. Til alle tider og overalt har sammenligning og ønske om fremgang vært et menneskelig begjær. Vi lærer at alt kan kjøpes. Men slik er det ikke i Guds rike. Alt har ikke en pris i Guds rike, men er prisgitt Guds menneskesyn. Nåden er gratis, og når Jesus spør: ”Hva vil dere jeg skal gjøre for dere?” så er det ikke i markedskreftenes navn, men på vegne av Skaperkraften. Budskapet gjelder for alle folkeslag og alle lag av folket. Guds menneskesyn tar utgangspunkt i skapelsen og likeverdet i all vår forskjellighet, et menneskesyn basert på barmhjertighet, nåde.

Gudsbildet legger premiss for Guds menneskesyn. Basert på Jakobs brev 2,1 skal vi som kirke,

som kristne, ikke gjøre forskjell på folk. Det betyr ikke at alle skal behandles likt, men at alle skal ha like muligheter til å tilhøre kirken. Derfor utfordrer det vår måte å tenke kirke på, og det utfordrer vår måte å tenke medmenneske.

SALMEFORSLAG

733 Noen må våke i verdens natt

416 Alltid freidig

698 Å leva det er å elska

711 Du viste oss veien til livet

041 Himlen blåner for vårt øye

PÅL KRISTIAN BALSTAD
SJØMANNSPREST I KØBENHAVN
PAL.KRISTIAN.BALSTAD@
SJOMANNSKIRKEN.NO

6. SØNDAG I PÅSKETIDEN

5. MAI 2013

Prekentekest: Matt 6,7–13

*Lesetekster: 1 Kong 3,5–14 eller Apg 12,1–17 /
Ef 3,14–21*

Liturgisk farge: Hvit

EN PERSONLIG OG EKTE BØNN?

Et av de viktigste kjennetegn ved vår kultur er kravet om ekthet og personlig autenticitet. Det konforme og tillærte levnes ikke mye ære i en postmoderne mentalitet. Dette kravet om ekthet og troskap mot sin egen indre stemme får betydning også for troens liv og uttrykk. Vi stiller flere spørsmål. Vi leter etter nye ord. Vi tar ingen-

ting for gitt. Likevel ber vi FADER VÅR, den mest tillærte og repeterte av alle kirkens bønner. Er det forsvarlig å gjenta disse ordene år etter år, århundre etter århundre? Blir det ikke bare magi? Dette er jo egentlig pietismens spørsmål: Den personlige avgjørelse: Du må mene noe med det! Postmodernismen og pietismen er i nær slekt. Så i neste omgang vet jeg at nettopp FADER VÅR, fordi den er Jesu egen bønneundervisning, er stor nok til å romme alt mitt: Den har plass til min tilbedelse og min nød; den har plass til min skam og min kjærlighet til andre. Den har plass til himmel og jord. Den er kort og stram, men trenger ingen supplement. De gamle ordene kan være et hus å bo i, et hus å vende tilbake til.

HERRENS BØNN PÅ ORIGINALSPRÅKET

I en liten landsby i Minnesota møtte jeg for mange år siden en vakker, norskøstet kvinne. Jeg var prest i et helseforetak for alvorlig syke og døende. Hun var 91 år og skulle dø. Men døden lot vente på seg, og tiden falt lang for Alice som var mett av livet og klar til å møte sin frelser. Da hun oppdaget at det var en norsk prest hun hadde fått tildelt på det siste, lyste hun litt opp. Hun hadde hatt norsk konfirmasjonsundervisning i en liten præriekirke på 1920-tallet, men ikke snakket norsk siden. Spørsmålet var om denne tilfeldig plasserte presten kunne be Herrens bønn på originalspråket? Det var slett ikke gresk eller arameisk hun etterspurte, men norsk, slik norsk ble skrevet og lest på 1920-tallet. Heldigvis kunne jeg ikke bare mitt "Fader Vår", men også mitt "Helliget vorde ditt navn". Alice husket ennå de gamle ordene som konfirmantpresten og hennes mor hadde lært henne, og dermed ble det knyttet bånd langt tilbake i tid, før hun til slutt fikk sin vel fortjente hvile.

TEKST OG BUDSKAP

6. søndag i påsketiden het tidligere 5. søndag etter påske. Herrens bønn fra Matteus er beholdt på dagen, men altså flyttet til 3.rekke. Teksten er også justert i forkant slik at disippelundervisningen om bønnens plass i lønnkammeret (v 6) ikke lenger er med.

Jesu bønn er plassert inn i Bergprekenens disippelundervisning, og bønnen har et ganske bestemt bakteppe. Det er hykleriets farer som er foranledningen. Jesus advarer mot å vise fram sin fromhet i det offentlige rom. Det er ikke fromheten det er noe galt med, men behovet for å demonstrere den gjennom gavmildhet (v 2–4), bønn (v 5–6) og ordrikhet (v 7–8).

I parallellen hos Lukas (Luk 11,1–4) er det derimot ikke fariseernes hykleri som er foranledningen til FADER VÅR. Der er det disiplenes selv som spør om han kan lære dem å be.

v 7 gir en advarsel mot oppramsing av mange ord. Mange ord er unødvendig; den gode Far vet jo allerede hva dere trenger! Kanskje er det et paradoks at nettopp den bønnen som skulle være motstykket til lange oppramsinger, av noen opplevs som en lang oppramsing i seg selv. Dette kan jo bli et pedagogisk poeng i prekenen: FADER VÅR skulle være og er det motsatte av oppramsing!

Inndelingen av FADER VÅR kan gjøres på flere måter. Jeg velger å se tiltalen i begynnelsen og doksologien til slutt som rammer rundt en 2-delt bønn. Doksologien (v 13b) vurderes ofte som et senere tillegg og finnes heller ikke i Lukasversjonen.

Tiltale: v 9a angir tiltalen i bønnen og gir farge til et stort og variert gudsbilde. Vår Far – *Pater hemån*. Når Bibelen 2011 oversetter innledningen på *Herrens bønn* med Vår Far, tar den et steg bort fra en språkform som nok er blitt fremmed for sitt utgangspunkt hos Jesus. Jesu fortrolighet med sin Far tilsier at vi kan slutte å bruke et så uvanlig og arkaisk ord som *Fader* i vår bønn. Dette er et særproblem for de skandinaviske bibeloversettelsene, på engelsk og tysk er det ikke slike eldre, høytidelige oversettelsesmuligheter for ordet *pater*. Likevel er dette en stor forandring, ikke minst fordi selve bønnen tradisjonelt benevnes som *Fader vår*. Gud er både vår egen nære Far og Han som er i himmelen. De fleste av oss har vel landet på en eller annen tiltale i vårt daglige bønneliv: Kjære Jesus, Kjære Gud, Himmelske Far, Gode Gud, Far, Herre. Kanskje vi varierer en del uten å tenke så mye over det. Tiltalen i *Herrens bønn* (The

Lord's prayer) tar vare på både intimiteten og opphøyelsen.

Del 1: v 9b–10 utgjør bønnens første del. Her bes det på sett og vis på Guds vegne. De tre bønnene sikter mot virkeliggjørelsen av Guds hellighet, rike og vilje. Nå kan vi godt si at både Guds hellighet, Guds rike og Guds vilje allerede er tilstede. Men vi ber om at Guds navn skal holdes hellig *hos oss*, at Guds rike skal vinne fram *i oss*, og at Guds vilje skal skje *med/ved oss*.

Del 2: v 11–13a utgjør bønnens andre del. Her er lyset satt på det som er menneskenes behov: brød, tilgivelse, fristelse, ondskap. Nærkonteksten for bønnen om daglig brød kan gjerne være disiplenes egen situasjon når de sendes ut på evangeliseringsturné. Da levde de definitivt fra dag til dag. Seinere har denne bønnen fått en universell betydning med politisk brodd på vegne av de undertrykte folk som holdes nede i fattigdom og sult. De neste bønnene knytter vår erfaring av skyld og ondskap til Guds forsonende frelsesverk. La oss ikke bli forlatt i vår skyld og i våre fristelser! Frels oss fra det onde!

Doksologi: v 13b blir ofte sett som et liturgisk tillegg, etter forbilde fra tekster i Salmenes bok. Vi avslutter vår bønn med å gi æren til Ham som tilkommer all makt og ære.

PÅ VEI MOT EN PREKEN

6. søndag i påsketiden har et fokus på bønn. Men teksten som denne søndagen vil gi gjenkjennelse hos tilnærmet hele menigheten, kan åpne for forskjellige innfallsvinkler. Jeg tror ikke jeg ville valgt en generell temapreken om bønn, men kanskje heller en preken som ligger tettere opp til tekstens spesielle kontekst og virkningshistorie. Hvorfor er FADER VÅR en god bønn i *motsetning til* måten fariseerne ba på? Og hvordan kan vi unngå at FADER VÅR også ender opp som ei remse som *likner* fariseernes måte å be på? Vi skal slippe å havne i pietismen eller postmodernismens ekthetstyranni. Samtidig vil vi på ny lete oss fram til denne bønnens dype og frigjørende mening.

Vi har mange gode hjelpere i jakten på FADER VÅRS dype og frigjørende mening. Nærliggende er det å bruke Luthers forklaringer

i den lille katekismen. Der hvor vi har en menighet som er motivert, kan det være flott å si noe om at vår kirke har noe som heter bekjennelseskrafter!

I tillegg er det god grunn til å trekke inn dagens lesetekster. Ikke minst vil Salomos bønn i 1 Kong 3 kunne gi verdifulle impulser til et åpent og lyttende bønneliv: ”Gi da din tjener et lydhørt hjerte!”

PREKENSKISSE

1. Pater hemån... (Presten ber Fadervår på gresk): Å be Fader vår på gresk kan virke meningsløst for menigheten. Men er det kanskje like mye abrakadabra når vi mumler i vei på norsk? Hva gjemmer seg i disse kjente ordene?
2. Fader vår rommer hele Gud. Det er plass til et stort og nyansert gudsbilde i denne bønningen. Den nære og den opphøyde. Den som oppretter sitt rike, både her og nå og i fullendelsen
3. Fader vår rommer hele meg. Det er plass til alle mine erfaringer, alle mine lengsler og all

min tilbedelse i denne bønningen. Jeg skal slippe alltid å bære ordene. Jeg kan la ordene bære meg.

4. For riket er ditt, og makten og æren i evighet. Amen.

ETTERTANKER FOR PREDIKANT OG KANSKJE FOR MENIGHET

- Synes du det er forstyrrende eller forfriskende at en godt innlært bønn kommer i en ny oversettelse som her i Bibel 2011?
- Den viktigste oversettelsesendringen, rent teologisk, kommer i bønningen: *La oss ikke komme i fristelse*. Hva synes du om denne forandringen?
- Hva liker du best for din egen del, faste formulerte bønner eller egne, fritt formulerte bønner?

Lykke til!

SJUR ISAKSEN
UNIVERSITETSLEKTOR, MF
SJUR.ISAKSEN@MF.NO

NYTT FRA BISPEDØMMERÅDENE

TILSETTING

AGDER OG TELEMARKE BISPEDØME

Nils Terje Lunde ble tilsett som prost i Mandal prosti. Nils Terje Lunde takka nei til stillinga.

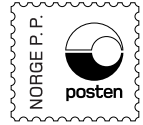
Tilbodet gikk vidare til Per Ragnar Haraldstad som var innstilt som nr 2. *Per Ragnar Haraldstad har teke i mot stillinga som prost i Mandal prosti.*

UTLYSNING

HAMAR BISPEDØMME

Hamar bispedømmeråd har ledig stilling som kapellan i Hamar domprosti.

Se fullstendig utlysning www.kirken.no/hamar

Avsender:
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), stipendiat Sunniva Gylver, universitetslektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende v/Eyolf Berg
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord, innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 550,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 750,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 3000.14.73669 Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>